



รายงานวิจัย

เรื่อง

การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน :
กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าขิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว
จังหวัดชัยภูมิ

A Study of development of folk wisdom for the
promotion of community products : A Case Study of Khit
Weaving Community at Ban Non Salao, Nong Tum Sub-district,
Phu Khiao District, Chaiyaphum Province.

จิราพร ลุนพรหม

งานวิจัยนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม

ปีการศึกษา 2566

รายงานวิจัย

เรื่อง

การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน :
กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าขิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว
จังหวัดชัยภูมิ

A Study of development of folk wisdom for the
promotion of community products : A Case Study of Khit
Weaving Community at Ban Non Salao, Nong Tum Sub-district,
Phu Khiao District, Chaiyaphum Province.

จิราพร ลุนพรหม

งานวิจัยนี้ ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยศรีปทุม

ปีการศึกษา 2566

คำนำ

งานวิจัยเล่มนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ด้านวิชาการ คือเพื่อศึกษาภูมิปัญญาและกระบวนการ
สร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าขิดและการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าขิด ของชุมชนแหล่งทอ
ผ้าขิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ผู้ทำวิจัยคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลในงานวิจัยเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาเรื่อง
งานหัตถกรรมทอผ้าขิดและบุคคลทั่วไปเป็นอย่างดี

จิราพร ลุนพรม

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับการสนับสนุนจากผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านในชุมชนบ้านโนนเสลา รวมไปถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์การประสานงานและตลอดจนข้อมูลที่มีประโยชน์ต่องานวิจัยนี้

ขอกราบขอบพระคุณ ท่านอธิการบดี ท่านรองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น คณะผู้บริหาร และคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานวิจัยที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัย และให้โอกาสแก่ผู้วิจัยได้เพิ่มประสบการณ์ในการทำงานวิจัยต่อไป

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัย และได้เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

จิราพร ลุนพรม
ผู้วิจัย

25 ธันวาคม 2566

หัวข้อวิจัย : การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชน
แหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัย : จิราพร ลุนพรหม

หน่วยงาน : สำนักงานส่งเสริมอัจฉริยะภาพ มหาวิทยาลัยศรีปทุมวิทยาเขตขอนแก่น

ปีที่พิมพ์ : พ.ศ. 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ (2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าชิตของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ และ (3) เพื่อการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าชิตจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์และแบบประเมินความพึงพอใจเป็นเครื่องมือการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ทอผ้าชิตบ้านโนนเสลาและชาวบ้านโนนเสลาที่ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า (1) ภูมิปัญญาของชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลาเป็นภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การธำรงไว้ซึ่งเยาวชนคนรุ่นหลังต่อไป เนื่องจากการทอผ้าเป็นภูมิปัญญาที่สามารถต่อยอดเป็นอาชีพหลักและเพิ่มพูนรายได้ได้ดียิ่ง เพราะผ้าชิ้นนี้เป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่มนุษย์ยังมีความต้องการอยู่ทุกยุคสมัย แต่จำเป็นที่เราจะต้องมีการพัฒนาภูมิปัญญานี้และส่งต่อให้ได้เรื่อย ๆ ไม่ว่าจะสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองจะมีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนอยู่ทุกชั่วขณะ ก็จะต้องทำให้เราไม่หลงลืมสิ่งดีดีที่ถูกส่งต่อ รวมถึงทำให้เราได้รู้คุณค่าของผ้าเพิ่มมากยิ่งขึ้น ปัญหาแพ้นคัน่วนที่หลายพื้นที่กำลังเผชิญอยู่ก็อาจจะสิ้นสุดลง (2) กระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าชิตของชุมชนโนนเสลา มีกระบวนการที่เป็นขั้นตอน มีระเบียบแบบแผนอย่างดี แม้ว่าบางขั้นตอนจะต้องใช้เวลานานในการผลิต เพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและความสวยงาม ถึงแม้ว่าเครื่องมือบางชนิดจะถูกส่งต่อมาเป็นระยะเวลาหลายสิบปี ก็ยังคงสามารถทอผ้าชิตออกสู่สังคมได้ดีดังเดิม และไม่แปลกที่ว่าผ้าทอบางผืนมีเพียงชิ้นเดียวในโลก (3) กลุ่มผู้ทอผ้าชิตชุมชนโนนเสลามีความต้องการที่จะพัฒนาสินค้ารวมถึงบรรจุภัณฑ์เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคตามยุคสมัย รวมถึงมีความต้องการพัฒนาฝีมือออกแบบลวดลายต่าง ๆ ได้มากขึ้น เพื่อที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของชุมชน

คำสำคัญ : ผ้าชิต , วัฒนธรรมอีสาน

Research Title : A Study of development of folk wisdom for the promotion of community products : A Case Study of Khit Weaving Community at Ban Non Salao, Nong Tum Sub-district, Phu Khiao District, Chaiphum Province.

Name of Researchers: Miss. Jiraporn Loonprom

Name of institution : Sripatum University, Khonkaen Campus

Year of Publication : B.E. 256

Abstract

The objectives of this research were (1) to study the wisdom of the Nonsela community; Nong Tum Phu Khiao District, Chaiphum Province (2) To study the creative process of khid weaving handicrafts of Nonsela community. Nong Tum and (3) for the creation of khaid weaving handicrafts from the local wisdom of Non Sela community. Nong Tum Phu Khiao District, Chaiphum Province is a qualitative research. Use interview and satisfaction assessment as research tools. The population and sample were community leaders, Nonsela weavers and Nonsela villagers obtained through a specific selection.

The results showed that: (1) the wisdom of the Nonsela weaving community is a wisdom worthy of preserving for future generations; Since weaving is a wisdom that can be extended as a main occupation and increase income even better because fabric is one of the 4 factors that humans still need in every era, but it is necessary that we develop this wisdom and pass it on continuously. The quick fashion problems that many areas are facing may also come to an end. (2) The creative process of handicrafts of the Nonsela community. There is a well-structured, step-by-step process, although some steps take a long time to produce in order to obtain quality and aesthetic products. Even though some tools have been passed down for decades, they are still able to weave khid into society as well as before, and it is not surprising that some textiles are the only ones in the world. (3) Nonsela community weavers want to develop products and packaging to meet the needs of consumers according to the times, as well as want to develop more designs in order to add value to the community's products.

Keywords: Khit Weaving, Culture

สารบัญ

คำนำ	I
กิตติกรรมประกาศ	II
บทคัดย่อ	III
ABSTRACT	IV
สารบัญ	V
สารบัญตาราง	VII
สารบัญภาพประกอบ	VIII

บทที่	หน้า
1	บทนำ..... 1
	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย 4
	คำถามการวิจัย 4
	ขอบเขตของการวิจัย 4
	นิยามศัพท์เฉพาะ 4
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 5
2	แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 6
	ชุมชนทอผ้าชนิดบ้านโนนเสลา 6
	แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา 10
	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามรดกทางภูมิปัญญา 12
	แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน 24
	การส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ 25
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 26
	กรอบแนวคิดในการวิจัย 31
3	ระเบียบวิธีวิจัย 32
	รูปแบบการวิจัย 32
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 33
	เครื่องมือการวิจัย 33
	การรวบรวมข้อมูล 36

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	38
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา	38
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	48
	สรุปผลการวิจัย	48
	อภิปรายผล	49
	ข้อเสนอแนะ	50
	บรรณานุกรม	51
	ภาคผนวก	52
	ภาคผนวก ก. เครื่องมือการวิจัย	53
	ภาคผนวก ข. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	61
	ภาคผนวก ค. หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน	63
	ประวัติผู้วิจัย	65

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจ	46

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ภาพดอกกากะเลา	7
2 ภาพผ้าทอขิดชุมชนโนนเสลา	9
3 ภาพกระบวนการการผลิตผ้าทอขิดชุมชนโนนเสลา	10
4 กรอบแนวคิดการวิจัย	31
5 แผนภูมิแสดงขั้นตอน	37
6 ภาพป้ายหมู่บ้านบ้านโนนเสลา	39
7 ภาพสาวไหม	41
8 ลายดอกกระเลา 1	43
9 ลายดอกกระเลา 2	44
10 ลายดอกกระเลา 3	45

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับนานาวิกฤตที่ถาโถมเข้าใส่ อย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งวิกฤตที่สำคัญและไม่ควรมองข้าม คือ การก้าวไปสู่ความทันสมัยจนหลงลืมรากเหง้าของท้องถิ่นซึ่งเป็นฐานรากของการพัฒนา นั่นหมายถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกทอดทิ้ง ถูกมองข้ามและถูกลดคุณค่าลง ทั้งด้วยแรงบีบคั้นจากภายนอกและจากจิตสำนึกของคนไทยเอง โดยคนไทยส่วนใหญ่มักเชื่อว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีค่าตอบแทนสำหรับการแก้ไขวิกฤตที่กำลังรุมเร้าได้ เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น เพราะเขาเหล่านั้นยังไม่เข้าใจความหมาย ไม่เห็นความสำคัญ และไม่เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมกับคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” อย่างแท้จริง จึงไม่สามารถประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ การทำความเข้าใจกับภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งในสังคมไทยยุคปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาไทยกำเนิดมาพร้อมกับการมีประเทศไทย ซึ่งก่อนที่ประเทศไทยจะเปิดรับการพัฒนากระแสหลักที่เน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญตามกระแสทุนนิยม ประเทศไทยดำรงอยู่ด้วยภูมิปัญญาไทยทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นส่งผลให้ความเป็นชาติดำรงอยู่อย่างแน่นแฟ้น หากเมื่อประเทศมุ่งสู่ความทันสมัยเฉกเช่นประเทศตะวันตก ภูมิปัญญาของไทยเริ่มถูกลดคุณค่าลง ด้วยเหตุผลของความล้าสมัย จึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน ยกเลิกและแทนที่ด้วย ภูมิปัญญาตะวันตกกว่า 50 ปี ของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นชัดเจน ว่าหากประเทศไทยไม่ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศโดยคำนึงถึงคุณค่าวัฒนธรรมและความเป็นไทยโดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเทศไทยก็จะก้าวไปสู่ความเป็นสากลโดยหลงลืมความเป็นไทย หากแต่สิ่งที่จะต้องเป็นในยุคปัจจุบันคือความเป็นสากลบนฐานความเป็นไทย ซึ่งในปัจจุบันมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ด้วยความมุ่งหวังที่จะก้าวข้ามความล้มเหลว ของการพัฒนาในอดีตที่ผ่านมาและสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่ประเทศชาติที่ยั่งยืนอย่างสร้างสรรค์

จึงกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาถือเป็นรากเหง้าความเป็นไทยที่โดดเด่น ไม่เพียงแสดงถึงความเป็นชาติ หากแต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ภาวะวิกฤติของชาติที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง ไม่ได้เกิดเพราะภูมิปัญญาถูกใช้มากเกินไป แต่เกิดขึ้นเพราะทอดทิ้งภูมิปัญญาไทยและนิยมในภูมิปัญญาสากล วิกฤติจากการพัฒนาจึงเกิดขึ้นในทุกๆระดับ โดยเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศที่สำคัญกลับได้รับผลกระทบจาก การพัฒนาสมัยใหม่มากมาย แสดงให้เห็นถึงสภาพความอ่อนแอ ของฐานราก การพัฒนาประเทศที่เข้มแข็งไม่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยปราศจากความแข็งแกร่งของท้องถิ่น และความแข็งแกร่งของท้องถิ่นก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยปราศจากภูมิปัญญา ดังนั้น การนำภูมิปัญญามาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นจึงสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดี

“ภูมิปัญญา” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์ มาช้านาน เป็นการดำรงอยู่ในชีวิตที่เกี่ยวข้องอยู่กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ตามกาลเวลา เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่พิเศษกว่าสัตว์อื่น ๆ กล่าวคือ มีมันสมองที่มีความสามารถในการคิดค้น เรียนรู้ แก้ปัญหาและมีการสืบทอด เป็นมรดกมาช้านาน แม้ว่าภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สั่งสมและถ่ายทอดมาช้านาน แต่ มีลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งคือเป็นองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกันไปหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษา วัฒนธรรม จะมีความผสมกลมกลืนกัน

และภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของ ไทย แม้จะถูกมองข้ามมาเป็นเวลานานในยุคของการก้าวสู่ความทันสมัย หากแต่เมื่อประเทศประสบปัญหาที่ต้องหวนกลับมามองภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกครั้ง เพราะภูมิปัญญาเกิดและพัฒนาในพื้นที่นั้น จึงเหมาะที่จะนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นนั้น ตรงตามบริบทปัญหา สิ่งแวดล้อม สังคมและ วัฒนธรรม กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยถือกำเนิดมาพร้อมกับประเทศ ไทยทั้งเป็นภูมิปัญญาเพื่อการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต การรักษาสุขภาพ การรักษาเอกราชและความเป็นปึกแผ่นของประเทศ การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ จึงเปรียบเสมือนการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย เกิดจากการคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ นำไปใช้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น สอดคล้องกับแนวคิดของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ระบุว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย มีกระบวนการเกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชน ท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนา เลือกรสรและปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิด ทักษะและความชำนาญ ที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสม กับยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

เช่นเดียวกับภูมิปัญญาการทอผ้า ซึ่งผ้าถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่นอกเหนือจากอาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ในสังคมเกษตรกรรมตั้งแต่บรรพกาลสืบมา ทุกครัวเรือนจะมีการทอผ้าเพื่อใช้สอยภายในครอบครัว และมีการถ่ายทอดและสั่งสมกรรมวิธีการทอให้แก่สมาชิกที่เป็นเพศหญิง เพราะการทอผ้าเป็นงานศิลปะที่ต้องใช้ทั้งความขยัน ความอดทน ความพยายาม และความประณีตละเอียดอ่อน แม่หรือยายจะเป็นผู้ทำหน้าที่อบรมและถ่ายทอดวิชาการกรรมวิธี และประสบการณ์ในการทอผ้าให้แก่บุตรสาวหรือหลานสาว จนสั่งสมเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นเสมือนมรดกทางวัฒนธรรม ผ้าทอได้เกิดขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศไทยมาช้านาน กรรมวิธีในการทอผ้ามีขั้นตอนที่ประณีตละเอียดอ่อน กรรมวิธีในการทอผ้าเป็นการกระทำให้เกิดลวดลายบนผืนผ้าในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่ซับซ้อนและไม่ซับซ้อน ได้แก่ ประเภทการย้อมสีเพื่อให้เกิดลวดลาย ประเภทเพิ่มเส้นพุ่งเพื่อให้เกิดลวดลายและประเภทไหม 2 เส้น มาตีเกลียวเป็นเส้นเดียวกัน ส่วนลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทอมีลวดลายที่สวยงามเกิดจากภูมิปัญญาของผู้ทอและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ลวดลายผ้าทอไทยเป็นลวดลายที่เริ่มต้นจากสิ่งที่พบเห็นในธรรมชาติและลวดลายเรขาคณิต แล้วนำมาผสมผสานกัน ลวดลายส่วนใหญ่ มักเป็นลวดลายที่จดจำและได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ

โดยการทอผ้าในแต่ละท้องถิ่นของประเทศจะมีลักษณะของตนเองทั้งในด้านเทคนิคการทอ วัตถุประสงค์ที่ให้สีสัน ลวดลาย และรูปแบบการใช้สิ่งทอนั้น ๆ ในปัจจุบันผ้าไทยมีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน เช่น ตัดเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มแล้วยังใช้ในการผลิตเคหะสิ่งทอและผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ตามความต้องการของตลาดทั้งภายในประเทศและสินค้าส่งออกตลาดต่างประเทศที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น ภูมิปัญญาการทอผ้าของคนไทย ผ้าไทยเป็นมรดกสายใยแห่งภูมิปัญญาที่เป็นมรดกอันทรงคุณค่าของประเทศไทย เป็นองค์ความรู้ที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยสายใยแห่งความรัก ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดในครอบครัวและเครือญาติ โดยเฉพาะในอดีตนั้น ลักษณะครอบครัวของคนไทย จะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่และอาศัยใกล้ชิดกันเป็นเครือญาติ มีปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า อา การเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญาในการทอผ้าซึ่งสังคมจัดให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิงไทยทุกคน จึงมีโอกาสนั่งสนทนากลุ่มภูมิปัญญาในเรื่องการทอผ้า ซึ่งได้เห็น ย่า ยาย พี่ ป้า น้า อา สร้างสรรค์ทอผ้าไทยอันงดงามผืนแล้วผืนเล่าจากภาพคุ้นตาตั้งแต่วัยเยาว์

เช่นเดียวกับหมู่บ้านโนนเสลาที่เป็นหมู่บ้านทอผ้าชนิดที่ถือว่าเป็นแหล่งผลิตที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดชัยภูมิ หมู่บ้านโนนเสลาแห่งนี้ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยชาวบ้านโนนเสลาได้สืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการทอผ้าชนิดมาแต่ครั้งปู่ย่าตายาย โดยจะทอผ้าใช้เองแทบทุกครัวเรือน หมู่บ้านโนนเสลาแห่งนี้ได้มีการตั้งกลุ่มแม่บ้านขึ้นเมื่อปี 2521 และได้พัฒนาลวดลาย สีสัน ผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องและตอบสนองกับความต้องการของตลาด และได้ทอผ้าด้วยลวดลายที่คิดขึ้นมาใหม่ คือ ลายนาโคโหด มาจากเป็นประเพณีอุปสมบทหมู่แห่नाโคโหดของจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นประเพณีแห่ นาคแบบแปลกประหลาดและโหดที่สุด โดยจะใช้คนหนุ่มหามแคร่ไม้ไผ่แห่นาคไปรอบหมู่บ้านระยะทางกว่า 3 กิโลเมตร พร้อมทั้งเขย่า-โยนนาโคอย่างรุนแรงเพื่อความสนุกสนาน ทั้งนี้ เชื่อว่าเป็นการทดสอบความตั้งใจของผู้บวชว่ามีความมุ่งมั่นที่จะบวชหรือไม่ โดยนาคต้องห้ามตกลงมาจากแคร่ไม้ไผ่ หากตกลง มาถูกพื้นดินจะถือว่าขาดคุณสมบัติไม่ไหวบวช ดังนั้น ชาวบ้านจึงได้นำประเพณีแห่นาคโหดอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวชัยภูมิมาร้อยเรียงบนผ้าฝ้ายเกิดเป็นลายแห่นาคโหดแห่งเดียวประจำจังหวัด และได้มีการทอผ้าหลากหลายรูปแบบไว้สำหรับจำหน่าย อันได้แก่ ผ้าฝ้ายมัดหมี่ ผ้าชนิดใหม่ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าปูโต๊ะ นอกจากนี้แล้วยังมีผลิตภัณฑ์เครื่องใช้เพิ่มเติมที่ต่อยอดมาจากการทอผ้าชนิดอีกด้วย อาทิเช่น กระเป๋าผ้า หมอนชนิด เสื้อทั้งของสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ ก่องใส่กระดาษชำระ เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบัน ได้มีวิวัฒนาการทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมสิ่งทอได้เข้ามาแทนที่อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หัตถกรรมสิ่งทอลวดลายและสีสันความละเอียดอ่อนฝีมือและภูมิปัญญาชาวบ้านที่บรรจงใส่ในเส้นใยผืนผ้ากำลังจะสูญไป

จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัย เล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน และบริบทแวดล้อมในชุมชน ที่จะสามารถนำมาพัฒนาชุมชนให้สืบทอดภูมิปัญญาการทำผ้าทอลวดลายผ้าทอต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน จึงจะทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชนิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ” โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าว และศึกษาโอกาสในการต่อยอดภูมิ

ปัญหาการทอผ้าซิดของชุมชนโนนเสลา ให้เกิดประโยชน์ เกิดการพัฒนาให้กับประเทศชาติบ้านเมืองอย่างยั่งยืน จากรุ่นสู่รุ่น อย่างภาคภูมิใจ

1.2 คำถามการวิจัย

ภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ มีลักษณะเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าซิดของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าซิด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

1.4 สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี)

(ไม่มี)

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลภูมิปัญญาของแหล่งทอผ้าซิด บ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ และแหล่งข้อมูลตามห้องสมุดต่าง ๆ ในพื้นที่ใกล้เคียง รวมทั้งการสืบค้นแบบออนไลน์ เพื่อใช้สำหรับการนำไปเป็นข้อมูลในการต่อยอดพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนดังกล่าวเพื่อความยั่งยืน วิธีดำเนินการวิจัยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

2. ขอบเขตด้านเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือเป็น การสัมภาษณ์ การสังเกต การถ่ายภาพ เป็นวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการศึกษาทำการวิจัยดังกล่าว จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดด้วยตนเอง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอน

1.6 ข้อจำกัดของการวิจัย (ถ้ามี)

(ไม่มี)

1.7 นิยามศัพท์

- 1) ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ความสามารถในการทอผ้าขิดของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชุมภู จังหวัดชัยภูมิ
- 2) การพัฒนา หมายถึง การศึกษาปัจจัยที่สามารถพัฒนาทุนทางสังคมของชุมชนให้เกิดการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน
- 3) ชุมชน หมายถึง ชุมชนในอุตสาหกรรมทอผ้าขิดของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชุมภู จังหวัดชัยภูมิ
- 4) ความยั่งยืน หมายถึง การที่ได้นำเอาปัจจัยที่ศึกษาและโอกาสความเป็นไปได้มาทำให้เกิดเป็นรูปธรรม
- 5) ทอผ้าขิด หมายถึง ทุนทางสังคม ประเภทมรดกทางภูมิปัญญาของคนในชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชุมภู จังหวัดชัยภูมิ
- 6) ผลิตภัณฑ์ชุมชน หมายถึง ผลิตภัณฑ์ผ้าทอของคนในชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชุมภู จังหวัดชัยภูมิ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้หลักฐานข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของงานหัตถกรรมทอผ้าขิด เกิดผลงานทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงใช้เป็นตัวอย่างประกอบการศึกษา
2. เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคและการพัฒนางานหัตถกรรมทอผ้าขิดท้องถิ่นต่อไป
3. เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตลาด สีสัน งานหัตถกรรมทอผ้าขิด
4. นำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาและการสอนในมหาวิทยาลัยและผู้ที่สนใจทั่วไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าขิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อําเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางและทฤษฎีตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. ชุมชนทอผ้าขิด บ้านโนนเสลา
2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามรดกทางภูมิปัญญา
4. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน
5. การส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนทอผ้าขิด บ้านโนนเสลา

เมื่อประมาณ 200 ปีก่อน มีพ่อเฒ่าโอ พ่อเฒ่าไกร และพ่อเฒ่ามัน นำลูกหลานอพยพจากบุงฮีไต้ เพื่อหาที่ทำกิน เดินทางจนมาพบที่ดอนที่มีไม้ "กระเลา" ขึ้นริม "ห้วยโจด" พื้นที่มีลักษณะสมบูรณ์มากเหมาะต่อการตั้งถิ่นฐาน และเพาะปลูก จึงได้สร้างบ้านเรือนในเวลาต่อมา ต่อมามีคนอพยพหนีภัยน้ำท่วมจาก "บ้านตุม" ซึ่งอยู่ห่างไปทางทิศเหนือ 2 กิโลเมตร จึงมีผู้คนมาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้น และประกอบกับมีผู้คนอพยพหนี "เสือโคร่ง" จากบ้าน "น้อยโนนหนามแดง" ทางทิศตะวันออก 2 กิโลเมตรจึงทำให้ชุมชนขยายตัวมากขึ้น จาก "บ้านโนนกระเลา" เดิม เมื่อเวลาผ่านไปหลายชั่วอายุคนการเรียกชื่อหมู่บ้าน จึงเปลี่ยนไปจากเดิมเป็นบ้าน "โนนเสลา" ปัจจุบันบ้านโนนเสลา เป็นชุมชนใหญ่ จึงต้องมีการแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้าน คือ บ้านโนนทัน หมู่ 5 บ้านโนนเสลา หมู่ 6 บ้านประชาสามัคคี หมู่ 8 ซึ่งแยกออกไปจากบ้านโนนเสลาโนนทัน เมื่อปี พ.ศ. 2522 เนื่องจาก มีประชากรค่อนข้างหนาแน่น บ้านโนนทัน หมู่ 10 บ้านโนนเสลาหมู่ 11 และบ้านโนนทัน หมู่ 12 ในปัจจุบัน ด้านอาชีพของชาวบ้านคือ อาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เลี้ยงวัว และอาชีพเสริมของหมู่บ้านที่เลื่องชื่อ คือ การทอผ้าขิด และการจักสาน ด้านประเพณี ที่สำคัญคือ บุญเข้าพรรษา "ประเพณีแห่หน้าโคทด" หนึ่งเดียวในโลกซึ่งมีนักท่องเที่ยวมาชมประเพณีดังกล่าวเป็นประจำทุกปี



รูปภาพที่ 2.1 ดอกกาะเลา, กาสেলা, อินทนิลบก

ที่มา: อุทยานหลวงราชพฤกษ์. (2564).

ชุมชนผ้าชิตบ้านโนนเสลา เป็นแหล่งทอผ้าชิตที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดชัยภูมิ เป็นสินค้า OTOP ของคนในชุมชนที่รวมตัวกันมาจัดตั้งกลุ่มทอผ้า โดยชาวบ้านโนนเสลาได้สืบทอดการทอผ้าชิตมาแต่ครั้งปู่ย่าตายายที่ทอผ้าใช้เองแทบทุกครัวเรือน

เมื่อปี พ.ศ.2521 มีการตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นและได้ทอผ้าด้วยลวดลายที่คิดขึ้นมาใหม่ คือ ลายนาคโหด มาจากเป็นประเพณีอุปสมบทหมู่แห่งนาคโหดของจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นประเพณีแห่ناقแบบแปลกประหลาดและโหดที่สุด โดยจะใช้คนหนุ่มหามแคร่ไม้ไผ่แห่ناقไปรอบหมู่บ้านระยะทางกว่า 3 กิโลเมตร พร้อมทั้งเขย่า-โยนนาคอย่างรุนแรงเพื่อความสนุกสนาน ทั้งนี้ เชื่อว่าเป็นการทดสอบความตั้งใจของผู้บวชว่ามีความมุ่งมั่นที่จะบวชหรือไม่ โดยนาคต้องห้ามตกลงมาจากแคร่ไม้ไผ่ หากตกลงมาถูกพื้นดินจะถือว่าขาดคุณสมบัติไม่ให้บวช ดังนั้น ชาวบ้านจึงได้นำประเพณีแห่ناقโหดอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวชัยภูมิมาร้อยเรียงบนผ้าฝ้ายเกิดเป็นลายแห่ناقโหดแห่งเดียวประจำจังหวัด

ด้วยชุมชนโนนเสลาเป็นชุมชนโบราณที่ทอผ้าชิตอยู่แล้ว ผ้าชิตถือว่าเป็นผ้ามงคล จากอดีตเคยใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์ต่าง ๆ ผ้าชิตเดิมจึงใช้ทำหมอนและที่นอน เพราะเชื่อว่าสามารถปกป้องรักษาตอนนอนหลับ รวมทั้งชุมชนโนนเสลาเป็นชุมชนโบราณ ที่มีประเพณีอุปสมบทหมู่มาช้านาน ปัจจุบันจะรู้จักกันในนามหมู่บ้านแห่ناقโหด เรื่องเล่าในชุมชนจึงถูกพัฒนาเป็นลายผ้าชิต ลายแห่ناقโนนเสลา ซึ่งจะมีนาคทั้งคู่ขนาด และนาคเดี่ยวบนคานหามนาค เพราะจำนวนคนบวชในแต่ละปีจะไม่เท่ากัน บางปี 15 นาค บาง

ปี 9 นาค บนแคร่จะมีพานพุ่ม มีร่ม ถือเป็นเครื่องประกอบในเครื่องอัฐบริวาร ปัจจุบันการทอผ้าซิดสามารถปรับใช้ได้หลากหลายมากขึ้น ใช้สำหรับตัดเย็บเสื้อผ้า ตกแต่งบ้านเรือน ของใช้ของที่ระลึกต่าง ๆ

เป็นการยากมากที่จะตอบคำถามเรื่องผ้าซิด ที่มาที่ไปประวัติ เรื่องราวในชุมชนเองเป็นเรื่องเล่าสืบต่อกันมา พาทำมาหากินตามวิถีบรรพบุรุษนอกจากงานเรือกสวนไร่ นา หลังฤดูเก็บเกี่ยว ไม่ไปรับจ้างต่างพื้นที่ คนที่อยู่ในพื้นที่ก็ดูแลพืชผลทางการเกษตรตามที่ลงไว้ ดำนา ปลูกปอ ปลูกมัน ปลูกพริก ปลูกฝ้าย ผู้หญิงปั่นฝ้าย ทอผ้า ไว้ใช้งาน หรือไว้สำหรับลูกหลาน ทอซิดทำหมอนทำที่นอน สำหรับบ้านที่มีลูกสาว ทอไว้เป็นเครื่องสมมาตอนออกเรือน ส่วนบ้านที่มีลูกชาย ทอไว้สำหรับทำเครื่องบวชลูกชาย ผ้าซิดกับวิถีบุญมาด้วยกัน ในหมู่บ้านมักเอาหมอนไปโหมบุญ งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่ง งานบวช รวมถึงงานศพ ส่วนผู้ชายขึ้นภูเขาหาไม้มาต่อเติมหรือทำบ้านเรือน หรืออาหารจากป่า หน่อไม้ ผักหวาน ผักอีหมูปาลฯ หรือสัตว์ต่าง ๆ บางครั้งได้สัตว์ใหญ่ ไม่สามารถเอาลงมาได้ทันท่วงที มักจะแปรรูปไว้ก่อนเน่าเสีย การรมควัน การทำเนื้อแดดเดียว การทำ หม้า ฯลฯ รวมไปถึงทำงานจักสาน หรือของใช้ต่าง ๆ ภายในบ้านเรือน การทำผ้าซิดเอง มักจะถูกถ่ายทอดกันเองแบบไม่เป็นรูปแบบ บ้านที่มีลูกสาว จะถูกสอนให้ปั่นฝ้ายทอผ้าไว้ใช้งานในครัวเรือน การย้อมสมัยก่อนยังมีย้อมหม้อมินิล หรือจุ่มหม้อมินิล (คราม) การทอผ้าซิดเอง ทำเพื่อใช้ในชุมชน การที่ผ้าซิดออกนอกชุมชน ยังคงไปตามสายบุญ มีบุญประเพณีต่างถิ่นก็จะนำหมอนหรือที่นอนไป โหมบุญ หรือเป็นเครื่องสมมา ผ้าซิดจึงเป็นที่รับรู้ของชุมชนอื่น ๆ ที่กว้างไกล พัฒนาเป็นการทอผ้าซิดเพื่อขาย โดยปรับรูปแบบการทอให้เป็นผ้าชนิดต่าง ๆ ผ้าคลุมไหล่ ผ้าเปียง ผ้าปูโต๊ะ หรือทอไว้เพื่อทำสินค้าอื่น ๆ แปรรูปไปเป็นเสื้อผ้า ของใช้ หมอนโซฟา ผ้าคาดเตียง คาดโต๊ะ ยาม ปกสมุดบันทึก รวมถึงมีตลาดอื่นๆที่สนใจผ้าซิดจึงเป็นการต่อยอดงานผ้าซิดให้เป็นที่รับรู้หรือรู้จักมากขึ้นในวงการผ้าทอไทย ซึ่งช่างทอในชุมชนโนนเสลาเอง มีไม่ต่ำกว่า 400 คน รวมถึงกลุ่มอาชีพต่างๆที่เกี่ยวข้องในการแปรรูป การส่งเสริมจากหน่วยงาน หรือพ่อเมืองของแต่ละห้วงจะมีผลทางการตลาดของงานผ้าซิดเสมอ การมีพื้นที่ออกงานหรือขายของตามสถานที่ต่างๆในเมืองใหญ่ เป็นการอีกช่องทางที่ทำให้ผ้า ซิดออกสู่ตลาดมากขึ้น ผ้าซิดเองลวดลายที่ออกมาจะหนีไม่พ้นลายจากรูปแบบเลขาคณิต ลายบายศรี ลายนาค ลายช้าง ซึ่งจะมีทั้งซิดลายเดี่ยว และซิดลายผสม และลายอื่น ๆ ไกลตัว ลายที่ได้มาจากผ้าเดิมในตู้หมอนเก่า ที่นอนเก่า เอามาทำใหม่

การทำผ้าซิดขั้นตอนเบื้องต้น เริ่มจากการทำเครือหูกหรือเส้นยืน โดยสับหรือต่อเส้นเข้ากับขนาดความกว้างฟืม หลังจากนั้นก็เก็บเขาฟืม และเก็บลายซิด เมื่อได้ลายซิดแล้ว ก็ต้องเก็บเขาลายซิด อีกครั้งและลองทอเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและสวยงามของลายซิดที่เก็บไว้ ผ้าซิดผืนหนึ่ง จะมี 3 เส้น คือเส้นยืน ที่เป็นตัวกำหนดความกว้างของแต่ละลายซึ่งปัจจุบันใช้เส้นยืนฝ้ายจากโรงงานตีเกลียวเคลือบและเส้นทอ คือเส้นสีหลัก ใช้ฝ้ายเข็น ทั้งเข็นมือแบบดั้งเดิมและเครื่องมือในการเข็นแบบพัฒนาให้ใช้สะดวก (ใช้คนควบคุมต่อขึ้นเครื่องมือชุดปั่น) มีฝ้ายขาว ที่ต้องนำไปย้อมสีจากธรรมชาติ เปลือกไม้ ใบไม้ ครั้ง ฝ้ายย้อมสีธรรมชาติอื่น ๆ ย้อมเองในชุมชนโนนเสลา และมีทอด้วย ฝ้ายสีน้ำตาลอ่อน TF3 ฝ้ายสีน้ำตาลเข้มหรือกรัก TF6 ฝ้ายสีเขียวธรรมชาติ TF86-5 ในส่วนใหม่ ใช้เส้นไหมบ้าน จากสมาชิกสหกรณ์ทุ่งข้าเสียว

และบ้านตลาดทราย ต.บ้านหัน ส่วนเส้นขัดหรือเส้นลวง เพื่อทอขัดลายซิดให้อยู่และมีหน้าที่ซับซ้อนซิดให้ซิดมากขึ้น ใช้ทั้งเส้นฝ้ายเส้นเล็ก ๆ เส้นฝ้ายดิบโรงงาน Cotton10/1 และใช้ไหมที่ล้างขาวแล้วหรือย้อมสีอ่อน ๆ โดยสัดส่วนที่ใช้ เส้นยืนกับเส้นขัดและเส้นสีหลัก จะตกราว ๆ 25 - 30 /70 เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก สำหรับฝ้าย ส่วนไหม จะแยกเส้นยืนและเส้นสีหลักกับเส้นขัด จะตกราว ๆ 10/90 เปอร์เซ็นต์ โดยน้ำหนัก



ภาพประกอบที่ 6.9.1 ผ้าทอซิด ชุมชนโนนเสลา

(สืบค้นเมื่อวันที่ : 4 สิงหาคม พุทธศักราช 2565, จาก : <https://www.museumthailand.com/th/>)

การทอซิดหนึ่งผืน ประกอบด้วย

1. ชายครุย เดิมทำไว้มัดกันรุ่มมักจะสั้นๆและต่อมามีการฝั้นเกลียว
2. ซ่อ,เชิง,หรือตีนซิด จะเป็นแนวตั้งเข้าหาซิด มีหลายแบบแล้วแต่ละท้องถิ่น
3. หัวซิด ตั้งเดิมมักจะเป็นคนละลายกับผ้าซิด เพราะสมัยโบราณจะทำเอาไว้เย็บเป็นที่นอนจึงทำหัวไว้ให้รู้ทางซิด
4. ท้องซิด หรือลายซิด ส่วนมากนิยมทอประกบกันให้ได้ลายที่สวยงามเป็นดอกหรือลายที่ชัดเจน โดยการทอซิด กรณีซิดมีไม้ลาย 51 ไม้ลาย การทอจะเริ่มทอไม้ 1-2-3-๓๗ 49-51 และ 51-50-49 วนซ้ำกันไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้ความยาวที่กำหนด และอาจมีสั้นหรือยาวกว่าปกติราว 4-9 ซม.เพราะจะต้องให้ลงลายเหมือนกันกับตอนขึ้นต้น

การย้อมเส้นใยสีธรรมชาติ มีหลักการง่าย ๆ คือ ทูบ สับ ต้ม กรอง ย้อม ต้ม เติมสารช่วยย้อม เกลือแกง มอแดนส์ (mordant) เมื่อได้เส้น สีหลักแล้ว สามารถเอาไปเปลี่ยนสีอื่น ๆ โดยการแช่สารสัลงต่างปูน หมักโคลน หรือน้ำสนิมเหล็ก จะทำให้ได้เฉดสีหลากหลายมากขึ้นเพราะจะต้องให้ลงลายเหมือนกันกับตอนขึ้นต้น



ภาพประกอบที่ 6.9.2 กระบวนการการผลิตผ้าทอขีด ชุมชนโนนเสลา

ที่มา: museumthailand. (2565)

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ความหมายของภูมิปัญญา

คำว่า “ภูมิปัญญา” ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะความเชื่อและศักยภาพในการแก้ปัญหาของมนุษย์ ที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงกันทั้งระบบทุก สาขา หรืออาจกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาเป็นความรู้ในท้องถิ่นที่มีมานานแล้ว ซึ่งลักษณะของภูมิปัญญาแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ 1) ภูมิปัญญาที่เกิดจากการใช้ชีวิตตามธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์ ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติที่ชาวบ้านหรือท้องถิ่นปฏิบัติ เช่น ความ เชื่อต่าง ๆ เรื่องผี ฝี่ไร่ ฝี่นา เป็นต้น ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดสภาวะสมดุล ของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ 2) ภูมิปัญญาที่เกิดจากการอยู่ร่วมกัน หมายถึง แบบแผนพฤติกรรม ของสังคมที่บอกว่า สิ่งนั้นดี สิ่งนั้นไม่ดี ซึ่งมีลักษณะของสันติวิธีแห่ง การอยู่ร่วมกัน 3) ภูมิปัญญาจากประสบการณ์เฉพาะด้าน เช่น ภูมิปัญญาจากประสบการณ์ในการทำมาหากิน การประกอบอาชีพ การรักษา สุขภาพ เป็นต้น

ภูมิปัญญา คือ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและดำรงชีพ ในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ที่มีพัฒนาการสืบสานกันมา เป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความ

สามารถ ความชัดเจน ที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสถานะต่าง ๆ ใน พื้นที่ที่ชุมชนนั้นตั้งถิ่นฐานอยู่

ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ความสามารถของคน ทั้งหมดที่เกิดจากการเรียนรู้ ศึกษา สังเกต อบรม สั่งสอนซึ่งคนได้สั่งสมถ่ายทอดและสืบเนื่องกันมาอย่างไม่ขาดสาย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน นับเป็น เวลายาวนาน ซึ่งภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าที่คนได้นำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมมีความผาสุก อุดมสมบูรณ์ เจริญ ก้าวหน้าและอยู่รอดปลอดภัยในสังคมโลกปัจจุบัน

“ภูมิปัญญา” เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์ มาช้านาน เป็นการดำรงอยู่ในชีวิตที่เกี่ยวข้องอยู่กับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ตามกาลเวลา เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่พิเศษกว่าสัตว์อื่น ๆ กล่าวคือ มีมันสมองที่มีความสามารถในการคิดค้น เรียนรู้ แก้ปัญหาและมีการสืบทอด เป็นมรดกมาช้านาน แม้ว่าภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สั่งสมและถ่ายทอดมาช้านาน แต่ มีลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งคือเป็นองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกันไปหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษา วัฒนธรรม จะมีความผสมกลมกลืนกัน

ประเภทของภูมิปัญญา

1. ภูมิปัญญาระดับชาติ เป็นองค์ความรู้ ทักษะและความสามารถต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ยอมรับในระดับชาติและช่วยให้ชาติผ่านพ้นวิกฤตต่าง ๆ ช่วยแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตในสังคมของคนส่วนใหญ่ รวมถึงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในสังคม เช่น การกอบกู้เอกราชและการช่วยให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้นของตะวันตกในยุคล่าอาณานิคมของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต

2. ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ ทักษะและความสามารถต่าง ๆ ของประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ภูมิปัญญาในระดับท้องถิ่นมีส่วนคล้ายกันและแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่นซึ่งช่วยแก้ไขปัญหาหรืออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่น ๆ นั้น เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

- 1 . ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเป็นความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม
- 2 . ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
- 3 . ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิตของมนุษย์
- 4 . ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว รวมถึงการเรียนรู้ เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม
- 5 . ภูมิปัญญาไทยเป็นพื้นฐานสำคัญในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

6 . ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะ หรือมีเอกลักษณ์เป็นตัวเอง

7 . ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อปรับสมดุลตามพัฒนาการทางสังคม

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

1. สร้างความภาคภูมิใจและเกียรติภูมิแก่คนไทย คนไทยในอดีตมีความสามารถเป็นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์มากมาย และถือได้ว่าเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ เช่น คนไทยมีอักษรเป็นของตนเองมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และพัฒนาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันที่มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน วรรณกรรมไทยมีความไพเราะ เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมไปถึงภูมิปัญญาไทยด้านอาหารที่มีรสชาติอร่อยเป็นที่ถูกใจของทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และสามารถป้องกันโรคได้ด้วย เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยที่มีชื่อเสียงยังมีอีกมากมายไม่สามารถยกมากล่าวได้หมด นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งเท่านั้น

2. ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงปกครองประชาชนด้วยความเมตตา แบบพ่อปกครองลูก ผู้ใดประสบความเดือดร้อนสามารถติระฆังเพื่อขอความช่วยเหลือ พระนเรศวรมหาราช พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาของพระองค์เองในการทรงกระทำยุทธหัตถีจนชนะข้าศึก ทำให้สามารถประกาศอิสรภาพชนะข้าศึกศัตรูได้

3. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในเรื่องของการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่คน สังคมและธรรมชาติ เช่น ในการรักษาป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า เพื่อให้คนเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่คู่กับท้องถิ่น

4. ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย แม้ว่าความรู้สมัยใหม่ จะหลั่งไหลเข้ามามากมาย แต่ภูมิปัญญาไทย ก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใส้ใบพัด เป็นหางเสือ ทำให้เรือสามารถแล่นได้เร็วขึ้น เรียกว่า เรือหางยาว การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสาน สามารถฟื้นฟูธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์เพื่อทดแทนสภาพเดิมที่ถูกทำลายไป

5. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ในสังคมไทยประกอบไปด้วยบุคคลที่นับถือศาสนาหลากหลาย เช่น พุทธศาสนา คริสต์ อิสลาม เป็นต้น แต่โดยส่วนใหญ่คนไทยนับถือศาสนาพุทธ โดยได้นำหลักธรรมคำสอนของศาสนา มาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่คนไทยนับถือ เป็นการใช้ภูมิปัญญาในการประยุกต์นำเอาหลักธรรมคำสอนของศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามรดกทางภูมิปัญญา

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนำไปสู่ความรู้และวิธีการศึกษา ชุมชนได้ค้นพบวิธีการจัดระบบและส่งต่อ ความรู้ ทักษะชีวิตและความสามารถจากรุ่นไปสู่รุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติและสังคม ถึงแม้ว่าจะมีระบบการศึกษาอย่างเป็นทางการอยู่แล้วก็ตามแต่ยังพบว่ามี การถ่ายทอดความรู้ และวิธีการดั้งเดิมอยู่ในปัจจุบัน โดยสืบทอดความรู้ในหลากหลายสาขาวิชาอันได้แก่ จักรวาลวิทยา และฟิสิกส์สู่ สุขภาพและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน จากวงจรชีวิตมนุษย์สู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและ ความตึงเครียด จากการเข้าใจตนเองและสถานะในสังคมของตนเองสู่การสร้าง ความทรงจำร่วมกันและจาก สถาปัตยกรรมสู่ วัสดุศาสตร์ การศึกษาที่มีคุณภาพต้องไม่ ทำให้คนรุ่นใหม่หลีกเลี่ยงออกจากทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ที่เชื่อมโยงเข้ากับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง ดังนั้นการศึกษาที่มีคุณภาพต้องให้ความสำคัญกับ ความมั่งคั่งที่มาจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและควบคุมสมรรถนะทางการศึกษาผ่านการบูรณาการ การศึกษาเข้ากับวัฒนธรรมดังกล่าวให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อให้เป็นเนื้อหาในโปรแกรมด้านการศึกษา ในทุกสาขาวิชาและเพื่อควบคุมสมรรถนะของวิธีการแบบ ดั้งเดิมและวิธีการถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทำให้เกิดความยึดเหนี่ยว ทางสังคมและการหลอมรวมทางสังคม แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาลทำให้เกิด โครงสร้างทางชีวิตของชุมชนและกลุ่มคน อีกทั้งยังทำ หน้าที่ สำคัญเพื่อส่งเสริมโครงสร้างทางสังคมด้วยการหลอมรวมกัน เข้าไว้ด้วยกัน ตัวอย่างเช่น เฟอร์โว ซึ่งเป็นการแสดงออกทาง ศิลปะแบบบราซิลเลียน อันได้แก่ เพลง การเต้นรำและ งานฝีมือซึ่งนำผู้คนจากทุกชนชั้นมารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรม นันทนาการในช่วงเทศกาลคาร์นิวัลก่อนเทศกาลมหาพรต ของคาทอลิก โดยเฟอร์โวนี้นี้เป็นมรดกร่วมกันของผู้อาศัยในเขต เรซีเฟ ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์และการสืบทอดจาก อดีตและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนซึ่งอยู่เหนือ ความแตกต่าง ทางเพศ สี ชนชั้น และพื้นถิ่น ผู้คนที่มิมีพื้นเพ แตกต่างกันสามารถเต้นรำ ในทำนองเพลงเฟอร์โวร่วมกัน แนวปฏิบัติทางสังคมมากมาย เช่น การรวมตัวของผู้คน จำ นวนไม่มากไปจนถึงการเฉลิมฉลองและการรำลึก ขนาดใหญ่ทำให้ ความสัมพันธ์ทางสังคมและทางชุมชน การยึดเหนี่ยวทางสังคมแข็งแกร่งขึ้นด้วยการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันของกลุ่มคนที่ยึดถือแนวทางการปฏิบัติดังที่กล่าวมา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้าง และสืบทอดบทบาททางเพศและอัตลักษณ์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ ต่อความเท่าเทียมทางเพศ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทำให้สังคมสามารถสืบทอดค่านิยม บรรทัดฐานและ สร้างความคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับทางเพศและอัตลักษณ์ ทางเพศของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ การเข้าถึง การมีส่วนร่วมในการแสดงออกเฉพาะของมรดกมักจะถูก กำหนดโดยบรรทัดฐานทางเพศดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การผลิตงานช่างฝีมือดั้งเดิมมักจะขึ้นอยู่กับ การแบ่งแยก ระหว่างเพศของแรงงาน ในขณะที่ศิลปะการแสดงนับเป็น สิทธิพิเศษในการแสดงออกถึงความคาดหวังและบทบาท ของเพศได้อย่างสาธารณะ เนื่องจากมรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมมีการปรับเปลี่ยนเข้าหากการเปลี่ยนแปลง เชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงเกิดการ

เปลี่ยนแปลงกับ บทบาททางเพศด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ในชุมชนยังอยู่ระหว่างการต่อรอง อย่างต่อเนื่องเพื่อเปิด โอกาสให้เอาชนะการเลือกปฏิบัติทางเพศและเพื่อก้าวไปสู่ความเท่าเทียมทางเพศที่ ดีกว่าผ่านแนวปฏิบัติทางมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความมั่นใจและ ความอด กลั้นในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งสมาชิกของชุมชนดังกล่าวอาจจะไม่ได้มีความเข้าใจ เรื่อง เพศไปในทิศทางเดียวกัน และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ดังกล่าวยังก่อให้เกิดพื้นที่ในการเสวนา เพื่อให้บรรลุถึง ความเท่าเทียมทางเพศ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจแบบความครอบคลุม การพัฒนาอย่างยั่งยืนขึ้นอยู่กับการเติบโตทาง เศรษฐกิจ ที่มั่นคง เทียบตรงและครอบคลุมโดยขึ้นอยู่กับรูปแบบ การผลิตและ การบริโภคอย่างยั่งยืน การ พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ แบบครอบคลุมไม่เพียงแต่มุ่งเน้นไปที่กลุ่มคนยากจนแต่ยังมุ่ง เน้นไปยังกลุ่มคนที่ อ่อนแอที่มีความไม่ปลอดภัยในชีวิตและ กลุ่มคนอื่น ๆ ที่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ โดยจำ เป็น ต้องมีการจ้างงาน ที่ดีและมีประสิทธิผล การลด ความยากจนและความไม่เท่าเทียม สังคมคาร์บอนต่ำและ การเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และการคุ้มครองสวัสดิการ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ยังก่อให้เกิดสินทรัพย์ที่สำคัญสำหรับการเปลี่ยนแปลงและยัง ก่อให้เกิดแรงขับเคลื่อนในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจซึ่ง หมายรวมถึงความหลากหลายในกิจกรรม การ ทำงาน ทั้งที่มีค่าเป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน และยังก่อให้เกิด ความแข็งแกร่งเชิงเศรษฐกิจในชุมชนอีก ด้วย ซึ่งมรดกทาง วัฒนธรรมที่มีชีวิตนั้นยังเป็นแหล่งนวัตกรรมที่สำคัญ ในการเผชิญการเปลี่ยนแปลงและ ช่วยให้การบรรลุการพัฒนา เชิงเศรษฐกิจแบบครอบคลุมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับ สากล

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของกลุ่มคนและ ชุมชน ความรู้ท้องถิ่น ทักษะและแนวทางการปฏิบัติที่ได้รับ การคงไว้และเพิ่มพูนจากรุ่นสู่รุ่นทำ ให้เกิดวิถี ชีวิต การดำรงชีพในกลุ่มคนจำ นวนมาก ตัวอย่างเช่น ครอบครัว เกษตรกรในประเทศเอสโตเนียทำการ เลี้ยงแกะและผลิตขน แกะด้วยวิธีที่สอดคล้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตดังกล่าวทำ ให้ เกษตรกรมีแหล่งการดำรงชีพและ อัตลักษณ์ของตนเอง เกษตรกรดังกล่าว ปั่นเส้นด้ายให้แก่ ช่างถัก ผลิต สิ่งของที่ทอจากขนสัตว์ผลิตเทียนไขและสบู่จาก ไขมันแกะ โดยแนวทางการปฏิบัติเพื่อดำรงชีพดังกล่าวนี เป็นสิ่งสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชนและก่อให้เกิด สิ่งป้องกันความยากจนที่สำคัญในระดับท้องถิ่น ซึ่งนับเป็น ความจริงในทุก ๆ ที่ สำหรับแนวทางการปฏิบัติอื่น ๆ เช่น แนวทางการปฏิบัติทางเกษตรกรรม ท้องถิ่นและระบบ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสามารถสร้างรายได้และงานที่เหมาะสมให้แก่ผู้คนในวงกว้าง รวมถึงกลุ่มคน ที่ยากจนและอ่อนแอ ตัวอย่างเช่น งานช่างฝีมือดั้งเดิม นับเป็นแหล่งรายได้หรือแหล่ง แลกเปลี่ยนหลักของกลุ่มคน ชุมชนและบุคคลซึ่งนับเป็นช่องว่างในระบบเศรษฐกิจ โดยไม่เพียงแต่สร้าง รายได้ให้แก่ช่างฝีมือและครอบครัว แต่ยังสามารถสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มคนที่มีส่วนร่วมในการขนส่ง และการขาย

ผลิตภัณฑ์งานช่างฝีมือดังกล่าวหรือผู้ที่รวบรวม จัดหาหรือผลิตวัตถุดิบ กิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดงาน ที่เหมาะสมเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบ ของครอบครัวและชุมชน ซึ่งมีความปลอดภัยใน สถานทปฏิบัติงานและมีสำนึกความเป็นเจ้าของ กิจกรรมดังกล่าว มักเป็นงานที่ได้รับเกียรติเนื่องจากเป็น สิ่งที่เชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของชุมชน ศิลปะการแสดง งานเทศกาลและ การแสดงออกอื่น ๆ ของมรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรม ยังหมายรวมถึงสมาชิกชุมชนในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ อันได้แก่สตรีและคนหนุ่ม สาว มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกทาง วัฒนธรรมที่มีชีวิตสามารถเป็นแหล่ง นวัตกรรมที่สำคัญ สำหรับการพัฒนา ชุมชนและกลุ่มคนได้คิดค้นนวัตกรรม เพื่อใช้เผชิญหน้ากับความท้า ทายอย่างต่อเนื่อง มรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนับเป็นแหล่งกลวิธีที่ทำให้เกิด การพัฒนาเชิงการ เปลี่ยนแปลงทั้งในระดับชุมชนและ ระดับสากล ตัวอย่างเช่น มีการประยุกต์ใช้วัสดุใหม่ ๆ เพื่อตอบสนอง ความต้องการแบบเดิมเมื่อวัตถุดิบนั้นหายาก หรือไม่สามารถเข้าถึงได้ ในขณะที่ทักษะแบบเก่ายังสามารถ ให้คำตอบแก่ความท้าทายใหม่ ๆ ได้ เช่น เมื่อระบบ การสืบทอดเชิงวัฒนธรรมที่ผ่านการทดสอบตาม กาลเวลา ได้รับการประยุกต์ใช้กับข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีด้าน การสื่อสาร ชุมชนสามารถได้ ประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม การค้นพบความ หลากหลายเชิงวัฒนธรรม งานเทศกาล ศิลปะการแสดง ทักษะที่สอดคล้องกับงานช่างฝีมือดั้งเดิม และ ด้านอื่น ๆ ของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนั้น นับเป็นกลไกอันทรงพลังในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งใน ระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ กิจกรรม การท่องเที่ยวดังกล่าวนี้สามารถสร้างรายได้และ กระตุ้น การสร้างงานไปพร้อม ๆ กับการส่งเสริม ความภาคภูมิใจ ในชุมชนอันเกิดจากกิจกรรมการ ท่องเที่ยวดังกล่าว ให้ความเคารพศรัทธาและมีความรับผิดชอบต่อมรดก ทางวัฒนธรรมที่มีชีวิตและผู้คนที่ มีส่วนเกี่ยวข้อง แท้จริงนั้น หากปราศจากความเคารพต่อมรดกแล้วนั้น อาจเป็นเหตุ ให้มรดกดังกล่าวตก อยู่ในความเสี่ยง ตัวอย่างเช่น กิจกรรม เชิงพาณิชย์ที่มากเกินไปได้แปรเปลี่ยนความหมายและ วัตถุประสงค์ของชุมชนไป ด้วยเหตุนี้จึงนับเป็นสิ่งจำเป็น ที่กิจกรรมท่องเที่ยวไม่ว่าจะดำ เนินการโดย ภาครัฐหรือ องค์กรเอกชนต้องแสดงถึงความเคารพต่อการสงวนรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและ สิทธิ แรงบันดาลใจและ ความปรารถนาของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยประการหลัง ที่กล่าวมานั้นยังคงเป็น ผู้รับประโยชน์หลักของการท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับมรดกของตนเองและยังมีบทบาทสำคัญ ในการบริหารจัดการมรดกดังกล่าวอีกด้วย การท่องเที่ยว เชิงจริยธรรมที่ละเอียดอ่อนจำเป็น ต้องหลีกเลี่ยงผลกระทบ เชิงลบที่อาจเกิดขึ้นกับมรดกดังกล่าวนี้โดยชี้ว่า พฤติกรรม ของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการ ท่องเที่ยวและ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สามารถ จันท์สุรย์ (สามารถ จันท์สุรย์, 2532) กล่าวว่า “ภูมิปัญญา” เป็นคำที่ใช้กันในหมู่ นักศึกษามานานแล้ว “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หรือ “ภูมิปัญญาไทย” มี ผู้สนใจพูดถึงกันมากขึ้นเมื่อทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งองค์กรภาครัฐ (GO) และองค์กรภาคเอกชน (NGO) การเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้าน และทำให้เข้าใจ

ภาพรวมวัฒนธรรมของชาติได้ ดังนั้นเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นเสียก่อนว่าภูมิปัญญาชาวบ้านคืออะไร สำคัญอย่างไรและมีแนวทางวิธีการศึกษาและส่งเสริมเผยแพร่อย่างไร

ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือ มิปัญญาชาวบ้าน (Popular wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) ก็เรียกหมายถึงพื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงคือประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยภูมิปัญญาเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชาๆ แบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับการใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมนั้นจะผสมกลมกลืนเชื่อมโยงกันหมด ภูมิปัญญา มี 2 ลักษณะ คือ

(1) ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ชีวิตทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิต เป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

(2) ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตรกรรม ทัศนกรรม ศิลปดนตรี และอื่น ๆ ภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกันคือ

(2.1) ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันคือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ

(2.2) ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน

(2.3) ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย ทั้งสามลักษณะนี้คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน คือ ชีวิตของชาวบ้าน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญา ในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพเหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง อย่างไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมาได้ขาด เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านเอง หรือเรียกว่า คนในโดยคนนอก ไม่เข้าไปบงการครอบงำมากมายนัก ทำให้สังคมชาวบ้านเป็นปึกแผ่นมั่นคง ไม่แตกสลาย หมู่บ้านไทยไม่ถึงขั้นวิกฤตต้องมาหาทางออกด้วยวิธีต่าง ๆ อย่างในปัจจุบัน ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา นักบริหารหรือพวกที่เรียกตัวเองว่า นักพัฒนา มองชาวบ้านว่าเป็นพวกที่น่าสงสาร ต่ำต้อยยังไม่พัฒนา ได้โหมการพัฒนาไปสู่ชนบทเป็นการใหญ่ด้วยความมุ่งมั่นอันแรงกล้าตามอุดมการณ์ และความรู้ที่ร่ำเรียนมาจากประเทศตะวันตกในรูปแบบของ

โครงการต่าง ๆ และด้วยเงินงบประมาณของรัฐจำนวนมหาศาล ที่เน้นการใช้วิทยาการหรือเทคโนโลยี
 แพลนใหม่ โดยการขาดการเชื่อมโยงเทคโนโลยีแพลนเก่าที่มีมาแต่อดีต ขาดการปรับปรนที่เหมาะสม เป็น
 ผลให้วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงรวดเร็วเกินไป จนไม่สามารถปรับตัวได้อย่างมีความสุขเหมือนใน
 อดีตที่ค่อยๆ สืบทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาต่อ ๆ กันมาโดยตลอด การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันทำให้
 ชาวบ้านสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง เริ่มขาดความภาคภูมิใจในรากเหง้าพื้นเพของตัวเอง ขาดความ
 เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ความเป็นอิสระน้อยลง ขาดความเชื่อมั่นในตัวเอง เริ่มไม่กล้าตัดสินใจดำเนิน
 ชีวิตเองเนื่องจากถูกรอบงำ สั่งการ ตัดสินใจแทนโดยคนนอกเสียไปส่วนใหญ่ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อ
 ชาวบ้านจะลงมือปลูกพืชต้องไปถามคนอื่นที่เป็นคนนอกว่า ควรจะเลือกพันธุ์อะไร ปลูกและดูแลอย่างไร
 ขายอย่างไรและในที่สุดก็จะถูกแนะนำให้ปลูกอย่างเดียวตามความต้องการของเขา (ตลาด) เช่น มัน
 ลำปะลั้ ปอ เป็นต้น ตามที่เขาแนะนำแล้ว ไล่ปุ๋ย ใช้จ่ายปราบศัตรูพืชตามที่เขาแนะนำและสุดท้ายก็
 ต้องขายตามราคาที่เขาแนะนำ (กตราคา) อีก ผลก็คือ ขายได้เงินน้อย เกิดหนี้สินได้ไม่คุ้มเสีย ทำให้คน
 อื่นเป็นคนนอก (นายทุน) รวยส่วนตนเอง (ชาวบ้าน) ยิ่งจนลง แถมในที่สุดต้องขายที่นาหมดเพื่อใช้
 หนี้สินและจากการปลูกพืชอย่างเดียวจำเป็นต้องหักล้างทางพงทำสายแหวดล้อมอันอุดมสมบูรณ์ลงไปอย่าง
 นำเสียดายอีกต่างหาก นี่กล่าวถึงเพียงกรณีตัวอย่างเดียวเท่านั้นซึ่งความจริงยังมีกรณีตัวอย่างอีกมากมาย
 สภาพเช่นนี้ถือว่าเริ่มสูญเสียภูมิปัญญาของชาวบ้านไป ซึ่งจะเป็นอันตรายต่ออนาคตของชาวบ้านเอง
 และของชาติโดยรวมในที่สุด

เมื่อมีการกล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านก็มักไม่พ้นที่จะกล่าวถึงรากเหง้าพื้นเพของชาวบ้านในอดีต
 ในแง่ดีอยู่เสมอ แต่ในความเป็นจริงไม่ว่ายุคสมัยใดย่อมมีทั้งจุดที่ดีและจุดที่มีติ (ติเล็กน้อย) ปะปนคละเคล้า
 กันไปเพียงแต่เราพูดถึงจุดดีหรือแง่ดีของอดีตเพื่อให้มีการนำมาเชื่อมโยงสัมพันธ์ปรับปรนรับใช้ปัจจุบันและ
 อนาคตให้มากขึ้นเป็นสำคัญ คงไม่ใช่ชักชวนชาวบ้านกลับไปสู่อุดมหรือพากันพุ่มพวยหาอดีต (สุจิตต์
 วงษ์เทศ) ไม่ใช่เรื่องการแสวงหาสวรรค์หายอะไรพวกนั้น แต่เป็นเรื่องจริงที่เป็นไปได้แล้วและกำลังเป็นไป
 ในหลายแห่งในประเทศไทยนี้ ดังกรณีของปราชญ์ชาวบ้านหลายท่านที่มีผลงานให้ปรากฏอย่างน่าชื่นชม
 เช่น หลวงพ่อนาน สุทรสีโล ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม พ่อจารย์ทองดี นันทะ พ่อผู้ใหญ่ผาย สร้อย
 สระกลาง พ่อมหาอยู่ สุนทรธัย พ่อชาลี มาระแสง เป็นต้น จากกรณีปราชญ์ชาวบ้านดังกล่าวข้างต้น
 และท่านอื่น ๆ ที่กำลังเพิ่มขึ้นอีกเรื่อย ๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศ ที่ชาวบ้านมีความสำนึกทาง
 ประวัติศาสตร์ในอดีต ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบัน สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงต่อเข้ากับรากเหง้าพื้นเพอดีต
 ของตนเองได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีความเป็นอิสระในการคิดการทำมากขึ้น สามารถตัดสินใจอย่างมี
 ความเชื่อมั่นในตนเอง ที่เป็นความพยายามปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยคงรากเหง้าแห่ง
 คุณค่าดั้งเดิมไว้อย่างมีเอกลักษณ์และมีศักดิ์ศรี การถ่ายทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาชาวบ้านดังกล่าว นับว่า
 เป็นการแสวงหาของใหม่ในปัจจุบันโดยมีรากเหง้าพื้นเพเดิมที่มั่นคงและมีเอกลักษณ์ ย่อมสามารถขยาย
 ผลได้ดีกว่าการเริ่มใหม่ทั้งหมด โดยขาดฐานแห่งอันมั่นคง เช่นเดียวกับการติดตาหรือต่อยอดมะม่วงหรือ
 ไม้ผลอื่น ๆ ก็ตาม เกษตรกรผู้ชำนาญย่อมมักจะเลือกลำต้นที่มีรากเหง้าหรือรากแก้วอันมั่นคงก่อนเป็น

อันดับแรกเมื่อได้รากแก้วที่มั่นคงแล้วก็สามารถต่อยอด ติดตามหรือเสียบกิ่งขยายให้เป็นพันธุ์ใหม่ต่าง ๆ ได้มากมายและแข็งแรงดีด้วย เปรียบเสมือนการสืบทอดภูมิปัญญาที่กำลังกล่าวถึงฉันใดก็ฉันนั้น

ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้ประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด และยอมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งตลอดมาด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน ซึ่งพอจะจำแนกได้คือ

(1) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปมีความสนใจในช่วงเวลาสั้นในสิ่งที่ใกล้ตัว ซึ่งแตกต่างจากผู้ใหญ่ กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่ายไม่ซับซ้อนสนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การลองทำ (ตามตัวอย่าง) การเล่นปริศนาคำทาย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช/และสมบัติ จันทวงศ์, 2523. อ้างถึงใน สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2534) เป็นต้น วิธีการเหล่านี้เป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

(2) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงาน วิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงานของทุกท้องถิ่น จะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้งรวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตามอย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

แนวทางการศึกษาและเผยแพร่ภูมิปัญญาชาวบ้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องของชาวบ้านรุ่นหนึ่งถ่ายทอดสู่ชาวบ้านอีกรุ่นหนึ่งด้วยวิธีการหลายลักษณะตามที่กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติของแต่ละชุมชน การที่ชาวเมืองหรือที่เรียกตัวเองว่า นักวิชาการหรือนักพัฒนา จะเข้าไปร่วมสอดแทรกในการเผยแพร่หรือถ่ายทอดด้วยวิธีการสมัยใหม่ โดยใช้สื่อที่หลากหลายเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วง และควรระมัดระวังอย่างยิ่งเพราะบางกรณีเป็นเรื่องละเอียดอ่อนลึกซึ้งเกินกว่าจะเข้าใจโดยการใช้อุปกรณ์หรือวิธีการสมัยใหม่ในเวลาอันจำกัด เช่น การใช้อุปกรณ์ให้เข้าใจในความเชื่อเรื่องผีที่เป็นการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติกับสิ่งที่แวดล้อมกับอำนาจภายนอกตน ที่มองไม่เห็นแต่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแนบแน่นแยกไม่ออก เป็นต้น

อย่างไรก็ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน แม้ว่าจะป็นองค์ความรู้อันมหาศาลที่มีอยู่ทั่วไปทุกหมู่บ้านก็ตาม เมื่อถูกละเลยขาดการยอมรับ ขาดการสืบทอด ในที่สุดก็จะขาดสายใยแห่งการต่อโยงระหว่งเก่ากับใหม่ ระหว่างอดีตกับปัจจุบันอย่างน่าเสียดายจึงจำเป็นต้องหาแนวทางดำเนินการต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกย่องภูมิปัญญาชาวบ้านให้สืบทอดต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงการศึกษาธิการ ได้ตระหนักถึงคุณค่าของ ภูมิปัญญาชาวบ้านดังกล่าวจึงควรมีแนวทางที่จะดำเนินการ พอสรุปได้ดังนี้

(1) การทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยอันดับแรก ควรส่งเสริมเจ้าหน้าที่ของ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านตามที่ กล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นอย่างน้อย จากนั้นควรจัดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ได้ไปเยี่ยมศึกษาดูงาน พบปะ สนทนากับปราชญ์ชาวบ้านผู้มีผลงานที่น่าชื่นชม น่าสนใจต่าง ๆ นอกจากนี้ควรให้โอกาสไปร่วมกิจกรรม ของชุมชนที่ปราชญ์ชาวบ้านได้จัดขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความ ชาวบ้าน รู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งสำหรับเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะร่วมวางแผนดำเนินการส่งเสริมพัฒนา พื้นฟู สืบทอดเกี่ยวกับเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านต่อไป

(2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญา โดยประสานกับจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์ วัฒนธรรมอำเภอทุกแห่ง ขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลด้านภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่มากมายหลาย ตามทุกหมู่บ้านทั่วประเทศอย่างจริงจัง โดยการเดินทางไปสืบค้น สอบถาม ขอความร่วมมือจากชาวบ้าน เพื่อให้ได้ข้อมูลมา แล้ววิเคราะห์จัดระบบแล้วจัดพิมพ์ในรูปแบบของสื่อเอกสารหรือสื่อเผยแพร่อื่น ๆ สำหรับการศึกษา ส่งเสริม เผยแพร่ ค้นคว้า วิจัยในระดับลึกต่อไป

(3) การศึกษา ค้นคว้า วิจัย โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ในรากเหง้าพื้นเพของภูมิปัญญาในแต่ละ ด้าน ในแต่ละท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้ โดยเน้นให้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็น พิเศษ

(4) การส่งเสริมเผยแพร่ โดยรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมแล้วเลือกสรรอย่างพิถีพิถัน ระมัดระวังที่เหมาะสมในแต่ละประเด็นแต่ลักษณะ นำมาจัดทำสื่อการเผยแพร่ทางสื่อมวลชนทุกสาขา ตามโอกาสอันเหมาะสม โดยมีเป้าหมายเผยแพร่ในประเทศ เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านนำความรู้ภูมิปัญญา ชาวบ้านเหล่านั้นไปสืบทอดปรับปรุงให้ทันสมัย ส่วนการเผยแพร่ไปสู่ต่างประเทศเพื่อให้เห็นถึงศักดิ์ศรีอัน ดั่งงามของปราชญ์ชาวบ้านไทย และเกียรติภูมิของชาติไทยเป็นสำคัญ

(5) การสนับสนุนคืนภูมิปัญญาให้แก่ชาวบ้าน โดยการยอมรับในความเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ดูถูกดูแคลนว่าเขาโง่เง่า ยอมรับในศักยภาพของชาวบ้านให้เป็นตัวของตัวเอง ให้มีอิสระสามารถ ตัดสินใจได้เองอย่างมีศักดิ์ศรี เลิกหลงการ เลิกครอบงำชาวบ้าน โดยการยกย่องชาวบ้าน ให้กำลังใจใน ผลงานที่เขาคิดเขาทำ เป็นการเสริมแรงให้มีความเชื่อมั่นว่าเขามีความสามารถในการช่วยตนเองได้ เหมือนอย่างอดีตที่ผ่านมา ผู้สนับสนุนควรเดินทางไปฟังชาวบ้านพูด ไปศึกษาความรู้จากชาวบ้าน ไป ร่วมทำงานกับชาวบ้าน ช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมที่ชาวบ้านคิด ชาวบ้านทำ ด้วยความเคารพ

(6) การประสานแผนเพื่อสร้างเครือข่ายการดำเนินงาน โดยการประสานงานกับหน่วยงานทั้ง ภาครัฐและภาคเอกชนให้มีการร่วมมือกันไปศึกษาข้อมูล หาความรู้ด้านภูมิปัญญาชาวบ้านจากปราชญ์

ชาวบ้าน แล้วสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันของชาวบ้าน แล้วสร้างเครือข่ายให้มีการเชื่อมโยงสืบทอดปรับปรุงร่วมผนึกกำลังกันแบ่งงานกันทำตามศักยภาพของปราชญ์แต่ละท้องถิ่นแต่ละด้าน โดยหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง (สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2534 : 88-93)

การพัฒนาวัฒนธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาชาวบ้านและศักยภาพของชุมชน”

พทยา สายหู (2534) ได้ให้ความหมายโดยสังเขปของคำต่อไปนี้ ได้แก่

- (1) “การพัฒนา” คือ การทำให้ดีขึ้น
- (2) “วัฒนธรรม” คือ เครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตของหมู่เกาะ
- (3) “ภูมิปัญญา” คือ ความรู้ความคิดที่ได้สั่งสมไว้
- (4) “ชาวบ้าน” คือ คนธรรมดาหรือสามัญชน
- (5) “ศักยภาพ” คือ พลังอำนาจหรือความสามารถที่จะนำออกมาใช้ได้
- (6) “ชุมชน” คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกันและมีกิจกรรมปกติของชีวิตเกี่ยวข้องผูกพันกัน ความหมายอย่างสังเขปของแต่ละคำนี้สั้นและช่อนรายละเอียดอีกหลายอย่างไว้ ที่จำเป็นต้องนำมาแยกแยะพิจารณาต่อไป

การพัฒนาวัฒนธรรม

สำนวน “พัฒนาวัฒนธรรม” เกิดมีใช้กันหลังสำนวน “พัฒนาเศรษฐกิจ” “พัฒนาสังคม” “พัฒนาการเมือง” “พัฒนาการศึกษา” ฯลฯ ซึ่งในแต่ละคำอื่น ๆ ที่กล่าวมาก็ยังมีการถกเถียงกันไม่ยุติว่า แต่ละเรื่องนั้นควรหมายถึงรายละเอียดอะไรบ้างตัวอย่างล่าสุด เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจนั้น หมายถึง การเพิ่มรายได้ประชาชาติเท่านั้น หรือการกระจายรายได้ให้เป็นธรรมด้วยถ้าหมายถึง ทั้ง 2 สิ่ง จะมีเป้าหมายหรือมาตรการอย่างไร ก่อนหลังหรือพร้อม ๆ กันอย่างไร ฯลฯ ถ้า “การพัฒนา” ไม่ว่าเรื่องอะไรหมายถึง “การทำให้ดีขึ้น” นั้นไม่ชัดเจนเพราะ “ดีแล้ว” เป็นเรื่องอัตวิสัย ตรวจสอบวัดค่าออกมาให้เห็นเป็นมาตรฐานตรงกันไม่ได้ ก็ต้องทำความเข้าใจกันต่อไปว่าจะใช้เกณฑ์หรือมาตรฐานอะไรที่รับตรงกันได้ว่า “ดีขึ้น” แล้ว “พัฒนา” แล้ว (รายละเอียดของความยุ่งยากนี้ นักวิชาการพอคุ่นกันอยู่ชาวบ้านที่ไม่ใช่ นักวิชาการไม่ค่อยมีปัญหาต่งเพลงไทย “ผู้ใหญ่ลี” ที่เคยได้ยินกันถ้าไม่รู้ “สุกร” คืออะไรก็ปล่อยไปเลย มิฉะนั้นก็รู้ตามที่เขาบอกว่า คือ “หมาน้อยธรรมดา” เท่านั้นก็พอ)

รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยุคสงครามโลก ครั้งที่ 2 ช่วงประมาณ พ.ศ. 2548-86 นั้นไม่มีปัญหาข้อสงสัยกำหนดสั่งการเป็นพระราชบัญญัติและรัฐนิยามกันให้เห็นแล้วหลายฉบับแต่ความหมาย ความเข้าใจอย่างนั้นที่ข้าราชการรุ่นเก่า (ซึ่งเกษียณราชการไปหมดแล้ว) รู้จัก ชัดเจนกันมาถึงข้าราชการสมัยหลังก็ต่างกันเป็นหลายความเห็น หลายคนเดี๋ยวนี้อาจไม่แน่ใจว่าการให้คนไทยสวมหมวกอย่างฝรั่ง ให้คนไทยใช้สรรพนามบุรุษ (บุคคล) ที่ 1 และ 2 เพียง “ฉัน” กับ “ท่าน” และการ

เขียนภาษาไทยง่ายตามเสียง เช่น “วัดทะนะทัม” แทน “วัฒนธรรม” ฯลฯ เหล่านี้ คือ การพัฒนา วัฒนธรรมธรรมจริง จึงต่างกำหนดเกณฑ์ อย่างอื่นขึ้นแทน เช่น การรักษาเอกลักษณ์ไทยด้วยการฟื้นฟู ขนบธรรมเนียม ประเพณีเก่าๆ การอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมเมือง ฯลฯ (ซึ่งตรงข้ามกับนโยบายวัฒนธรรม ของรัฐบาลสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2) ล่าสุดมีแนวคิดกันว่า การเก็บรักษาของเก่าที่ไม่มีประโยชน์ความ จำเป็นสอดคล้องกับเงื่อนไขสภาพความต้องการของชีวิตปัจจุบันนั้น “การอนุรักษ์” ที่ควรทำบ้างก็ไม่ใช่ การพัฒนาของวัฒนธรรม ถ้าพอใจจะใช้คำจำกัดความเสียใหม่ว่า “วัฒนธรรม” คือ “วิถีชีวิตของ สังคม” หรืออะไรทำนองนั้น การพัฒนาวัฒนธรรมก็ควรจะหมายถึงการปรับปรุงวิถีชีวิตของหมู่เกาะให้ดีขึ้นตามสภาพเงื่อนไขของชีวิตในยุคสมัยปัจจุบันและอนาคต มากกว่าที่จะหมายถึงการรักษาแบบอย่างวิถี ชีวิตของอดีตไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชีวิตปัจจุบัน ฯลฯ การถกเถียงปัญหาว่าการพัฒนา วัฒนธรรมควรมีความหมายอย่างไรแน่ ขณะนี้ก็ยังไม่มีข้อยุติที่ทุกคนยอมรับได้ตรงกัน ความหมายที่มีได้ ต่าง ๆ กันไปนี้ ก็เพราะผู้ใช้มีความเข้าใจและความประสงค์เกี่ยวกับคำนั้น ๆ ไม่เหมือนกัน ผู้เขียนเองมี ความเข้าใจดังนี้ว่า การดำรงชีวิตมนุษย์นั้นไม่ได้ใช้วิธีการที่เป็นธรรมชาติล้วน ๆ เยี่ยงใน ชีวิตของสรรพ สัตว์ ทั้งหลายไป แต่อาศัยเครื่องมืออุปกรณ์และวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเห็นได้ว่าประดิษฐ์คิดทำขึ้นมาด้วยฝีมือ ความรู้ ความคิดความสามารถ ของมนุษย์ เองแล้วใช้ร่วมกันในหมู่คณะที่คนร่วมอยู่ด้วย อุปกรณ์ช่วย การดำรงชีวิตทั้งหลายที่เห็นได้ว่ามนุษย์สร้างทำขึ้นมา นอกเหนือสิ่งที่มีอยู่เองในธรรมชาตินี้ ไม่ว่าจะ เป็น เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นวัตถุรูปธรรมหรือเป็นสิ่งที่กึ่งรูปธรรมกึ่งนามธรรม เช่น ภาษา กฎเกณฑ์ ระเบียบ วิธีการ สำหรับการกระทำปฏิบัติหรือสิ่งที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม เช่น คติความเชื่อ และค่านิยมเมื่อ พิจารณากันจริง ๆ แล้วจะเห็นว่าเป็นเพียงความคิดความรู้สึก ทั้งหมดนี้รวมกันแล้วเรียกง่าย ๆ ด้วยคำ ว่า “วัฒนธรรม” ถ้าตกลงให้ใช้คำ “วัฒนธรรม” ได้ในความหมายที่ว่านี้ “วัฒนธรรม” ก็คือเครื่องมือ อุปกรณ์ที่มีประโยชน์และจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตร่วมกันเป็นหมู่คณะนั้น เช่น มีภาษา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องมือวิธีการทำงาน การละเล่น การพักผ่อน ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี กฎหมาย ระเบียบมารยาท ความเชื่อ ศาสนา ปรัชญา ค่านิยม ฯลฯ ที่ร่วมรู้เข้าใจ และใช้ตรงกันถ้าไม่ยอมใช้เครื่องมืออุปกรณ์ร่วมกันที่อยู่ด้วยกันเป็นหมู่คณะเดียวกันไม่ได้ แต่ “วัฒนธรรม” ในความหมายที่เป็นเครื่องมือช่วยการดำรงชีวิตนี้ ก็ย่อมควรปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพ ตามความต้องการและพอใจของเจ้าของได้ เมื่อมีเหตุผลความจำเป็นนี้คือ “การพัฒนาวัฒนธรรม” ไม่ ผิดอะไรกับช่างที่ใช้เครื่องมือในการทำงาน ถ้าเครื่องมือชำรุดบกพร่องก็ต้องแก้ไขซ่อมแซม ถ้าประดิษฐ์ เครื่องมือใหม่ให้ทำงานเรียบร้อยรวดเร็วเกิดผลเป็นประโยชน์มากขึ้น ก็เอาเครื่องมือใหม่มาใช้แทน เครื่องมือเก่าเท่านั้นเอง ปัญหาที่เหลือเพียงว่ามีความจำเป็นหรือต้องการใหม่อย่างไรจึงต้องเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ให้ต่างไปกว่าเดิม ถ้าใช้เครื่องมือใหม่แล้วได้ผลตามความจำเป็นและต้องการ ของชีวิตได้ ก็เป็น “การพัฒนาวัฒนธรรม” และการเปลี่ยนเครื่องมืออุปกรณ์ก็ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนทุกชิ้น ทีเดียวพร้อม ๆ กัน จะพัฒนาส่วนใดก่อนหลังก็ได้ทำตามความจำเป็นและเหมาะสม

การจัดแบ่งสาขาภูมิปัญญาไทย (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2557)

จากการศึกษาพบว่า มีการกำหนดสาขาภูมิปัญญาไทยไว้อย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่หน่วยงาน องค์กร และนักวิชาการแต่ละท่านนำมากำหนด ในภาพรวมภูมิปัญญาไทย สามารถแบ่งได้เป็น 10 สาขาดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำ การเกษตรแบบผสมผสาน วนเกษตร เกษตรธรรมชาติ ไร่นาสวนผสม และสวนผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต การแก้ไขปัญหาโรคและแมลง และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลิตผล เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นกระบวนการที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่าย ผลิตผลทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกัน และรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง ทางด้านสุขภาพ และอนามัยได้ เช่น การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน การดูแลและรักษาสุขภาพแผนโบราณไทย เป็นต้น

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างสมดุล และยั่งยืน เช่น การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำ และป่าชุมชน เป็นต้น

5. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการด้านการสะสมและบริการกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตรา และโภคทรัพย์ เพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดการเรื่องกองทุนของชุมชน ในรูปของสหกรณ์ออมทรัพย์ และธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน การจัดระบบสวัสดิการบริการในชุมชน การจัดระบบสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นต้น

7. สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ ศิลปะมวยไทย เป็นต้น

8. สาขาการจัดการองค์กร หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานขององค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนา และบริหารองค์กรของตนเองได้ ตามบทบาท และหน้าที่ขององค์กร เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

9. สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงานเกี่ยวกับด้านภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท เช่น การจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรต หนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น

10. สาขาศาสนาและประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติ ให้บังเกิดผลดีต่อบุคคล และสิ่งแวดล้อม เช่น การถ่ายทอดหลักธรรมทางศาสนา การบวชป่า การประยุกต์ประเพณีบุญประเพณีชาวนา เป็นต้น

ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาไทยสามารถสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2557) คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช และธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน หมายถึง ชีวิตชุมชน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญา จึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐาน ด้านปัจจัยสี่ ซึ่งประกอบด้วย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม จะแสดงออกมาในลักษณะ จารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ และนันทนาการ ภาษา และวรรณกรรม ตลอดทั้งการสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้น ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ จะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น

คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

คุณค่าของภูมิปัญญาไทย ได้แก่ ประโยชน์ และคุณค่าของภูมิปัญญา ที่บรรพบุรุษไทย ได้สร้างสรรค์ และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรัก และความ

ภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยจึงมีคุณค่า และความสำคัญ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน, 2557)

ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในเรื่องของการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่คน สังคม และธรรมชาติอย่างยิ่ง มีเครื่องชี้ที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมาย เช่น ประเพณีไทย ๑๒ เดือน ตลอดทั้งปี ล้วนเคารพคุณค่าของธรรมชาติ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่ทำใน ฤดูร้อนซึ่งมีอากาศร้อน ทำให้ต้องการความเย็น จึงมีการรดน้ำดำหัว ทำความสะอาด บ้านเรือน และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีการแห่ทางสงกรานต์ การทำนายฝนว่าจะตกมากหรือน้อยในแต่ละปี ส่วนประเพณีลอยกระทง คุณค่าอยู่ที่การบูชา ระลึกถึงบุญคุณของน้ำ ที่หล่อเลี้ยงชีวิตของ คน พืช และ สัตว์ ให้ได้ใช้ทั้งบริโภคและอุปโภค ในวันลอยกระทง คนจึงทำความสะอาดแม่น้ำ ลำธาร ภูเขาแม่น้ำจาก ตัวอย่างข้างต้น ล้วนเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติ ทั้งสิ้น ในการรักษาป่าไม้ต้นน้ำ ลำธาร ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า ให้คนเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ยัง ความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำ ลำธาร ให้ฟื้นสภาพกลับคืนมาได้มาก อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคน ไทย ที่คำนึงถึงความสมดุล ทำแต่น้อยพอดูพอกิน แบบ “เห็ดอยู่เห็ดกิน” ของพ่อทองดี นันทะ เมื่อเหลือ กิน ก็แจกญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน บ้านใกล้เรือนเคียง นอกจากนี้ ยังนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่น ที่ ตนไม่มี เมื่อเหลือใช้จริง ๆ จึงจะนำไปขาย อาจกล่าวได้ว่า เป็นการเกษตรแบบ “กิน-แจก-แลก-ขาย” ทำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เคารพรัก นับถือ เป็นญาติกัน ทั้งหมดนี้ จึงอยู่ร่วมกันอย่าง สงบสุข มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมากนัก เนื่องจากทำพอดูพอกิน ไม่ โลภมากและไม่ทำลายทุกอย่างผิด กับในปัจจุบัน ถือเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความ สมดุลระหว่างคน สังคม และธรรมชาติ

6.9.4 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในทุก ๆ นิยามของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” มีจุดเน้นร่วมกันว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน หมายถึง การ ปรับปรุงคุณภาพชีวิตมนุษย์ภายใต้ศักยภาพของระบบนิเวศน์วิทยาของโลกการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมี ส่วนประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ส่วนประกอบทั้งสามนี้จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ Edward Barbier คือ การบรรลุเป้าหมายทั้งสามองค์ประกอบนี้ให้ได้ดีที่สุด และโดยที่สังคมไม่สามารถ บรรลุเป้าหมายที่สูงสุดในทุกส่วนประกอบได้ จึงจำเป็นต้องยอมลดเป้าหมายในบางองค์ประกอบ เพื่อให้ เป้าหมายในองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ว่าจะให้องค์ประกอบใดมีลำดับความสำคัญที่สูงกว่าองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ถ้าให้ลำดับความสำคัญ ทางด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอันดับแรก ก็อาจต้องชดเชยด้วยการให้เป้าหมายทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมลดลง

ส่วนประกอบของความยั่งยืนทางเศรษฐกิจนั้น สังคมต้องสร้างความเจริญเติบโตที่ทำให้เกิดกระแสรายได้ที่เหมาะสม ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติเป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการของระบบเศรษฐกิจ คือ

1. การเพิ่มขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ
2. การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือการลดปัญหาความยากจน
3. ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพิ่มขึ้น

เป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการนี้จะต้องดำเนินการในแนวทางที่ยั่งยืนตามที่กล่าวมาแล้วในส่วนประกอบทางด้านสังคมของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจะต้องวางอยู่บนรากฐานของ 2 หลัก คือ หลักการความยุติธรรม และหลักการความเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสของคนในสังคมจะต้องมีความเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์อื่น ๆ เช่น อาหาร สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัยและโอกาสในการพัฒนาตนเอง ความเป็นธรรมในสังคมนี้นับยั้งถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภาพให้แก่สังคม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เป้าหมายทางสังคมทั้งด้านของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นธรรมในสังคม ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบความสำเร็จ

ในส่วนประกอบด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุนั้นเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ควรจะต้องดำรงอยู่ที่ทำให้ส่วนประกอบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ความมีเสถียรภาพของระบบนิเวศน์ของโลกจะไม่ถูกกระทบกระเทือน

การส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน

การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น หรือผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผ่านมา พบว่า ยังมีปัญหาหลายประการ กรมการพัฒนาชุมชนทราบถึงปัญหานั้นและได้มีการดำเนินการปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความสมบูรณ์สามารถเข้าสู่การแข่งขันในตลาดที่ใหญ่ขึ้นได้ สิ่งที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว เช่น การจัดตั้งเครือข่ายองค์ความรู้ เพื่อให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ได้มาใช้บริการ หาคำความรู้เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงการเป็นผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จด้วย

ส่วนการผลิตผลิตภัณฑ์ไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค เป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP เริ่มต้นจากการพิจารณาทรัพยากรในท้องถิ่น ผสานกับอัตลักษณ์ และวัฒนธรรม ของท้องถิ่น จึงยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับความต้องการของตลาด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับการดำเนินการ ด้านการตลาด

ดังนั้นกรมการพัฒนาชุมชนจึงต้องส่งเสริมให้ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ทำการวิจัยตลาด หรือ ให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ได้ข้อมูลความต้องการของผู้บริโภค สำหรับนำมาใช้ในการปรับปรุง พัฒนา ผลิตภัณฑ์ให้ตรงกับความต้องการ

ผลิตภัณฑ์ที่ขาดเอกลักษณ์ทำให้ขาดความน่าสนใจ เป็นปัญหาหนึ่งที่ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ประสบ การผลิตผลิตภัณฑ์จะต้องพยายามหาเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ เพื่อสื่อสารให้ผู้บริโภครับรู้ และ เห็นถึงความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์อื่น ๆ เอกลักษณ์ดังกล่าว เช่น สรรพคุณของผลิตภัณฑ์ เรื่องราวของผลิตภัณฑ์ การออกแบบบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

อีกสิ่งสำคัญคือ การมีบรรจุภัณฑ์มีความสำคัญกับการดำเนินการทางการตลาด เช่นเดียวกับส่วนประสมทางการตลาด อื่น ๆ นอกเหนือจากการออกแบบเพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์แล้ว บรรจุภัณฑ์ยังช่วยบอก รายละเอียดของผลิตภัณฑ์ บอกเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และนอกจากนี้ บรรจุภัณฑ์ที่ดียังช่วยอำนวยความสะดวกด้านประโยชน์การใช้งาน ซึ่งจะต้องออกแบบให้ สามารถสร้างความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคได้ เช่น ผลิตภัณฑ์น้ำมะพร้าวพร้อมดื่ม ก็ควรออกแบบบรรจุภัณฑ์ ให้สะดวกสำหรับการดื่มได้ทันทีไม่ต้องเทแบ่งใส่แก้วอีก เป็นต้น

ระบบการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น

1. ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของผู้ผลิต ผู้ประกอบการในแต่ละท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย โดยอาศัยสื่อมวลชนในการช่วยสร้างกระแส

2. พัฒนาผลิตภัณฑ์ดั้งเดิมในท้องถิ่นให้มีศักยภาพพอที่จะขายได้ทั้งตลาดในประเทศ และ ต่างประเทศ โดยทำการสำรวจความต้องการ พร้อมทั้งใช้เทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม และออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่น่าสนใจ

3. ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยสนับสนุนและผลักดันในเรื่องของกิจกรรม เช่น การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และจัดกิจกรรมการจัดแสดงสินค้า เป็นต้น เพื่อให้สินค้าเป็นที่รู้จัก และ กระตุ้นให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทรงพล ต่วนเทศ. (2555). การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ/กรุงเทพฯ. กล่าวว่า การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และ อุทัยธานี เป็นการศึกษาค้นคว้าความรู้และกระบวนการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าพื้นเมือง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผ้าทอพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้งในจังหวัดสุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ จำนวนผ้าทอ 138 ผืน ในจังหวัดสุพรรณบุรีชัยนาทและอุทัยธานี โดยการ

เลือกจากกลุ่มชาวบ้านที่ยังคงมีการทอผ้าแบบดั้งเดิมใช้ครั้งเป็นสีแดงย้อมที่โดดเด่น ที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมา ได้แก่จังหวัดสุพรรณบุรี ศูนย์การเรียนรู้ผ้าทอจกกลวดลายโบราณลาวซี-ลาวครั้ง (บ้านทุ่งก้านเหลือง) ตำบลป่าสะแก อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ได้รับคัดสรรสุดยอด “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ดีเด่นระดับ 5 ดาว จำนวนผ้า 38 ผืน เป็นผ้าฝ้าย 32 ผืน ผ้าไหม 6 ผืน , จังหวัดชัยนาท กลุ่มแม่บ้านเกษตรทอผ้า ตำบลเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท ได้รับคัดสรรสุดยอด “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ดีเด่นระดับ 4 ดาว ผ้า 37 ผืน เป็นผ้าฝ้าย 15 ผืน ผ้าไหม 22 ผืน , จังหวัดอุทัยธานี กลุ่มสตรีทอผ้าไหมลายโบราณบ้านโคกหม้อ ตำบลโคกหม้อ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี ได้ รับคัดสรรสุดยอด “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ดีเด่นระดับ 5 ดาว จำนวนผ้า 63 ผืน เป็นผ้าฝ้าย 21 ผืน ผ้าไหม 20 ผืน ไหมประดิษฐ์ 22 ผืน ได้รวบรวมข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ระดับลึก ผลการวิจัยพบว่า ชาวบ้านทอผ้าไว้เพื่อจำหน่าย และสวมใส่ในเทศกาลสำคัญ ที่มีการทอผ้าแบบดั้งเดิม คือ การทอซัด การทอผ้ามัดหมี่ การทอผ้าจกและการทอผ้าซิด ลวดลายบนผืนผ้า แบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ลวดลายเรขาคณิต ลวดลายจากธรรมชาติการใช้สีใช้สีสด เช่น สีแดง สีน้ำเงิน สีเหลือง สีฟ้า สีส้ม เป็นต้น กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในการทอโดยวิธีเรียนรู้จากการเลียนแบบ การสาธิตให้ดูแล้วลงมือปฏิบัติจริง

ฐิติรดา เปรมปรี. (2562). ชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวด้วยทุนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีแห่นาคโหด บ้านโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ. มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ/ชัยภูมิ. ฐิติรดา กล่าวว่า การวิจัยเรื่องชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยวด้วยทุนทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาประเพณีแห่นาคโหด บ้านโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวประเพณีแห่นาคโหด บ้านโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิให้สอดคล้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว 2) เพื่อวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาครัฐและชุมชนที่มีต่อการเสริมศักยภาพเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวด้วยทุนทางวัฒนธรรมประเพณีแห่นาคโหด บ้านโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มเป้าหมายแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ใช้วิธีคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยบุคคลสำคัญในชุมชน (Key Informant) จำนวน 30 คน เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง(Structured Interview Form) กลุ่มที่ 2 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)ที่เป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวประเพณีแห่นาคโหด ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวประเพณีแห่นาคโหดมีความพึงพอใจต่อการจัดการท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.23$) แนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวด้วยทุนทางวัฒนธรรมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน และคนในชุมชนร่วมกันจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของชุมชนมาบูรณาการจัดการท่องเที่ยวและเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

พรเพ็ญ แก้วหาญ. (2561). การพัฒนากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย/เชียงราย. พรเพ็ญ กล่าวว่าการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย เพื่อศึกษากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนที่มีวิธีการ ปฏิบัติที่ดีในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย เพื่อพัฒนากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของ ชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงรายและเพื่อตรวจสอบกระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย การวิจัยเป็นเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากผู้นำ ชุมชน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มอาชีพ และปราชญ์ ชาวบ้าน ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Random Sampling) ครอบคลุมทุกอำเภอในจังหวัดเชียงราย จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากชุมชนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีใน กระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงรายจำนวน 3 ชุมชน โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ชุมชนละ 8-10 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลแบบ สร้างข้อสรุปโดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Topological Analysis) และนำผลการศึกษามาพัฒนากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงรายโดยการจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดย ผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 15 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis)และเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 12 คน ในการตรวจสอบกระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงรายวิเคราะห์ ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่าการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงรายโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการศึกษากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย พบว่า ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน มีกระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน โดยเริ่มจากการริเริ่มของกลุ่มจากการค้นหาปัญหาของชุมชน ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อการรวมกลุ่มสร้างอาชีพและรายได้มีการดำเนินการของกลุ่มโดยจัดตั้งกลุ่มอาชีพที่มีวัตถุประสงค์ และเป้าหมายร่วมกันกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม วางแผนการดำเนินการร่วมกันและกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการปฏิบัติมีการบริหารจัดการกลุ่มโดยการรวมสมาชิกกลุ่ม ระดมทุนทรัพย์ในการผลิต จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้และการจัดการการผลิต การจัดทำหน่วยการ ประชาสัมพันธ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างเครือข่าย มีการจัดสรรผลประโยชน์ตามข้อตกลงของสมาชิกอย่างเท่าเทียมกันและมีการติดตามประเมินผลเพื่อการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สำหรับการพัฒนากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขต

พื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย พบว่ากระบวนการใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงรายมี 6 ขั้นตอน ดังนี้ 1)การริเริ่มของกลุ่ม 2) การดำเนินการของกลุ่ม 3)การบริหารจัดการกลุ่ม 4)การจัดสรรผลประโยชน์ 5)การสร้าง ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของกลุ่ม 6) การติดตามประเมินผล ส่วนการตรวจสอบกระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย พบว่า มีความเหมาะสมความเป็นไปได้และความ เป็นประโยชน์ทุกขั้นตอนอยู่ในระดับมากที่สุด

สุพัตรา คงขำ. (2561). ทูทางสังคมกับการบริหารจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา : ชุมชน บ้านบ่อน้ำซับ หมู่ที่ 1 ตำบลขุนทะเล อำเภอพานงา จังหวัดนครศรีธรรมราช. คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช กล่าวว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทุนทางสังคมของชุมชนบ้านบ่อน้ำซับ 2) วิธีการนำทุนทางสังคมไปบริหารจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน 3) ปัญหาและอุปสรรคในการนำทุนทางสังคมไปบริหารจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยแบบ ผสมผสาน เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชน 256 คน โดยการสุ่มตามวิธีของยามาเน่ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูล หลัก 28 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง โดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์การสนทนากลุ่ม การสังเกต แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทุนทางสังคมของชุมชนบ้านบ่อน้ำซับในภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ซึ่งด้านทุนมนุษย์มีอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีผู้นำชุมชนที่เสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ด้านทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ หลากหลาย ด้านทุนสถาบันประกอบด้วย สถาบันครอบครัว การศึกษา ศาสนา การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ นันทนาการ และสถาบันอื่น ๆ ด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีดิน น้ำ สภาพ ภูมิอากาศ แร่ธาตุ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ 2) วิธีการนำทุนทางสังคมไปบริหารจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน โดย การสร้างและพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน สร้างการมีส่วนร่วม จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การค้นหาทุนใน ชุมชน การทดลองนำมาปฏิบัติการขยายผลต่อยอด การสร้างศูนย์การเรียนรู้ 3) ปัญหาและอุปสรรคในการ นำทุนทางสังคมไปบริหารจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน คือ ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ทำ ได้ยากขึ้น ขาดการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เด็กยุคใหม่ขาดภูมิคุ้มกัน กลุ่มองค์กรต่าง ๆ เริ่ม ปิดตัว

อนนท์ สันทราย และคณะ. (2560). ทูทางสังคมของชุมชนกับการดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก. กล่าวว่า การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนกับ การดำเนินชีวิตของผู้นำชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอ เมืองพะเยา จังหวัดพะเยา เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสนทนากลุ่ม (Focus group) กลุ่ม ตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้คือ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการจำนวน 24 คน ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมของชุมชนบ้านบัว ประกอบไปด้วย 1) ทุนวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ประเพณีการเลี้ยงผีขุนน้ำ ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ย่า ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา ประเพณีทำบุญวันออก

พรรษา ประเพณีตานก๋วยสลากภัต ประเพณีตานข้าวใหม่ ประเพณีบวชนาคและประเพณีสงกรานต์ 2) ทุนบุคคล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายกองค้การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการหมู่บ้านในชุมชน 3) ทุนองค์กรของชุมชน ได้แก่ กลุ่มจักสานแข่ง กลุ่มจักสานสุ่มไก่ และกลุ่มผักตบชวา 4) ทุนเครือข่ายของชุมชน ได้แก่ เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เครือข่ายจักสาน และเครือข่ายกรรมการหมู่บ้าน และ 5) ทุนทางปัญญา ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านการสานแข่งสานสุ่มไก่ ภูมิปัญญาหมอเป่า และภูมิปัญญาการเพาะพันธุ์ด้วงกว้าง จากทุนชุมชนทั้ง 5 ทุน มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นการนำภูมิปัญญามาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านความพอดีซื่อสัตย์ต่อตนเองและชุมชนไม่ฟุ้งเฟ้อเพื่อความสามัคคีในชุมชนสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนตลอดจนการก่อสร้างฝายแฝกเพื่อเก็บกักน้ำ การปลูกป่าทดแทนและการบริหารจัดการขยะ

รัฐภาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม เรื่อง “แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม” กล่าวว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สภาพการดำเนินการ สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐม 2) ศึกษาวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) ศึกษาจุดอ่อนจุดแข็ง อุปสรรคและโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดนครปฐมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 4) ศึกษาการเทียบเคียงการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ 5) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านความคิดสร้างสรรค์ การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2) สมาชิกกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว 3) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า

1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่มีความแปลกแตกต่างไปจากเดิม โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ และกลุ่มอาชีพฯ มีความต้องการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมไทยให้มากขึ้นเนื่องจากได้รับความสนใจและตลาดมีความต้องการมากขึ้นตลอดเวลาเนื่องจากมีกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตที่ปลอดภัย ไร้สารเคมี ทำให้ผู้ใช้มีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น และยังเป็นการสร้างฐานที่มั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนด้วย ความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ความรู้ในเรื่องของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ความคิดสร้างสรรค์ และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้แก่กลุ่มอาชีพ

2. วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศในการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพฯ จังหวัดนครปฐม คือ วิธีการดำเนินงานในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าว ได้แก่ 1) การออกแบบผลิตภัณฑ์ 2) กระบวนการผลิต 3) กลยุทธ์ทางการตลาด 4) จุดเด่นจุดอ่อน 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ 6)

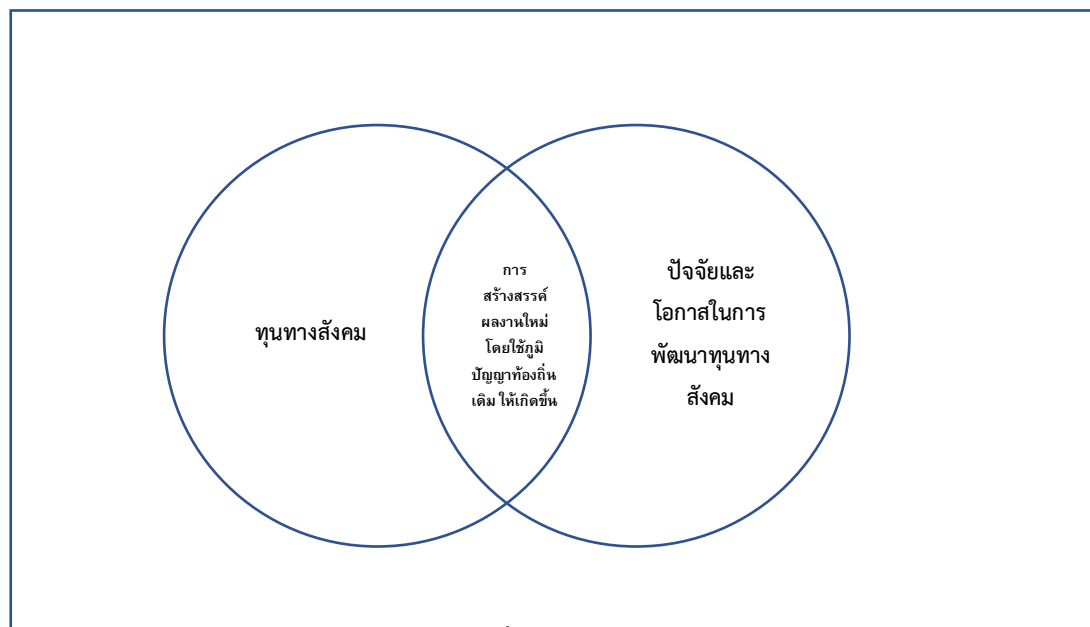
ปัญหาอุปสรรค และ7)คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อชีวิตและสังคมท้องถิ่นตลอดจนการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มอาชีพ

3. กลุ่มผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าวมีโอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เติบโตเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นของจังหวัดนครปฐมได้ด้วยมีจุดแข็งในเรื่องของวัตถุดิบ ผลิตภัณฑ์ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างชัดเจน ผลิตภัณฑ์ที่มีความคงทนถาวร สามารถเสริมสร้างรากฐานทางเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีจุดอ่อนในเรื่องของวัตถุดิบหายากมากขึ้น การขาดแคลนแรงงานประเภทช่างฝีมือขั้นสูงและขาดองค์ความรู้ที่สามารถส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ โอกาสในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้นพบว่า กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์กะลามะพร้าวในจังหวัดนครปฐมสามารถพัฒนาให้เป็นธุรกิจสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนได้ด้วยปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ได้แก่ 1) ความเหมาะสมในเรื่องของโลจิสติกส์ 2) การสนับสนุนจากรัฐบาลและ 3) ผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคในประเทศต่าง ๆ ที่นิยมสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานช่างฝีมือและแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

4. การเทียบเคียงการดำเนินงานของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในด้านปฏิบัติงานมีความคล้ายคลึงกันในประเด็น การมีโครงสร้างองค์กรที่เข้มแข็ง สมาชิกในกลุ่มมีความรู้ความสามารถและมีทักษะทางอาชีพ มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และมีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการและกลุ่มอาชีพฯ มีกลยุทธ์ที่ดีตลอดจนมีการค้นหากลยุทธ์ใหม่ๆ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ 5. แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์มีประเด็นหลักๆ ในการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการองค์กร 2) ด้านการบริหารจัดการด้านการตลาด 3) ด้านการบริหารจัดการด้านการผลิตและบริการ และ4) ด้านการปรับปรุงและพัฒนาธุรกิจชุมชนสู่ความยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาในทุกด้านมีรากฐานมาจากแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนพื้นฐานใน 7 ประเด็น ได้แก่ 1)การใช้องค์ความรู้ 2)การศึกษา 3)การสร้างสรรคงาน 4)การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรม 5)วัฒนธรรม 6)ภูมิปัญญา และ7) เทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกะลามะพร้าวในจังหวัดนครปฐมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ให้มีความก้าวหน้า มั่นคง มั่นคั่ง และยั่งยืน ต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการวิจัยการศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุ้ม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป็นกรอบในการวิจัยในครั้งนี้



แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

“การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเรื่องต่าง ๆ อย่างครอบคลุมจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายเพื่อนำมาดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. แนวทางการนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉีชุมพล

จังหวัดชัยภูมิ

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าซิดของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าซิด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ ศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูล

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 10 ครัวเรือน

1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ ผู้นำ สมาชิกในชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น
2. กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้ทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา จำนวน 10 - 15 คน

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

แบบสัมภาษณ์ การสังเกต และบันทึกข้อมูลภาพถ่าย

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในขั้นตอนของการศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

1.4.1 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร

โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทำการสรุปและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อใช้ในการพัฒนาและออกแบบในขั้นต่อไป โดยได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ห้องสมุดสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ
2. ห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น
3. การสืบค้นออนไลน์

1.4.2 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ลงสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ และผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เบื้องต้นเพื่อสัมภาษณ์ สังเกต และบันทึกข้อมูลภาพถ่าย ดังนี้

1.4.2.1 ชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร โดยการนำมาจัดเรียงลำดับความสำคัญ และสรุปข้อมูล แล้วจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดสอบจากภาคสนาม โดยแบ่งเป็นขั้นตอน ดังนี้

1.5.1 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้สืบค้นมานั้นนำมาจัดเรียงลำดับข้อมูลความสำคัญ และทำการสรุปข้อมูล โดยจัดทำในรูปแบบของเอกสาร

1.5.2 ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่บันทึกข้อมูล การสัมภาษณ์ การสังเกตและการถ่ายภาพ จากชาวบ้าน นักปราชญ์ ผู้รู้ ในพื้นที่ แล้วนำมาสรุปเรียบเรียงในรูปแบบของเอกสาร

1.6 แนวทางการนำเสนอข้อมูล

ในขั้นตอนการศึกษาข้อมูลนี้ ผู้วิจัยได้ทำเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ และได้นำมาวิเคราะห์ทำการสรุปข้อมูลออกมาในรูปแบบของเอกสารและนำเสนอตามขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าชิตของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีเยว จังหวัดชัยภูมิ

2.1 แหล่งข้อมูล

- 2.1.1 แหล่งข้อมูล คือ
1. ประชาชนชาวบ้านด้านงานหัตถกรรมผ้าทอ 2 - 3 ท่าน
 2. ผู้นำชุมชน บ้านโนนเสลา ต.หนองตุม อ.กุฉีเยว จ.ชัยภูมิ
- จำนวน 2 ท่าน

2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.2.1 กลุ่มตัวอย่าง คือ ชาวบ้านและผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญการทอผ้าชิตในพื้นที่บ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีเยว จังหวัดชัยภูมิ ที่ผู้วิจัยต้องการประเมินหาคุณภาพ จำนวน 6 ท่าน

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.3.1 แบบสัมภาษณ์ปัจจัยที่ทำให้เกิดการต่อยอดภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีเยว จังหวัดชัยภูมิ

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาดังกล่าว มารวบรวมเป็นข้อมูลในรูปแบบเอกสาร เพื่อสรุปผลการศึกษาในการวิจัยครั้งนี้

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำเป็นแบบการบรรยายในภาคเอกสาร รวมถึงได้ทำการสรุปสาระสำคัญของปัจจัยที่ทำให้เกิดการต่อยอดภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีเยว จังหวัดชัยภูมิ ว่ามีประเด็นใดบ้าง

2.6 แนวทางการนำเสนอข้อมูล

ขั้นตอนนำเสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดการต่อยอดภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีเยว จังหวัดชัยภูมิ เมื่อผู้วิจัยได้ผลการสัมภาษณ์แล้ว จึงนำผลการสัมภาษณ์ดังกล่าวมาจัดทำในรูปแบบของเอกสาร

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อการสร้างสรรค์สวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าซิด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน โนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

3.1 แหล่งข้อมูล

3.1.1 ชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

3.1.2 ประชาชนในเขต ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชาชนในชุมชนโนนเสลา จำนวน 10 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 10 ครัวเรือน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย

3.3.1 แบบสอบถามการสร้างสรรค์สวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าซิด ของชุมชนโนนเสลา

ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

(1) การสร้างเครื่องมือแบบสำรวจ มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

ผู้วิจัยได้ทำการสร้างเครื่องมือแบบสอบถาม โดยตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดในการวิจัย (Index of Objective Congruence : IOC) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้มีผู้เชี่ยวชาญ 1 ท่าน ดังนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์ จันทร์เจริญ

อาจารย์ประจำ วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาด้านการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

โดยผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามถามกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

+ 1 เมื่อแน่ใจว่าคำถามนั้นสามารถใช้วัดได้

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าคำถามนั้นสามารถใช้วัดได้

- 1 เมื่อแน่ใจว่าคำถามนั้นไม่สามารถใช้วัดได้

บันทึกผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญแต่ละข้อ นำไปหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item - Objective Congruence : IOC) โดยใช้สูตรการคำนวณดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC คือ ดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ คือ ผลรวมของคะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

นำคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยแล้วนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยแปลความหมายค่าดัชนี ได้ว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปถือว่าข้อคำถามสามารถใช้งานได้ หากไม่ถึง 0.5 ต้องนำมาแก้ไขหรือตัดทิ้ง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

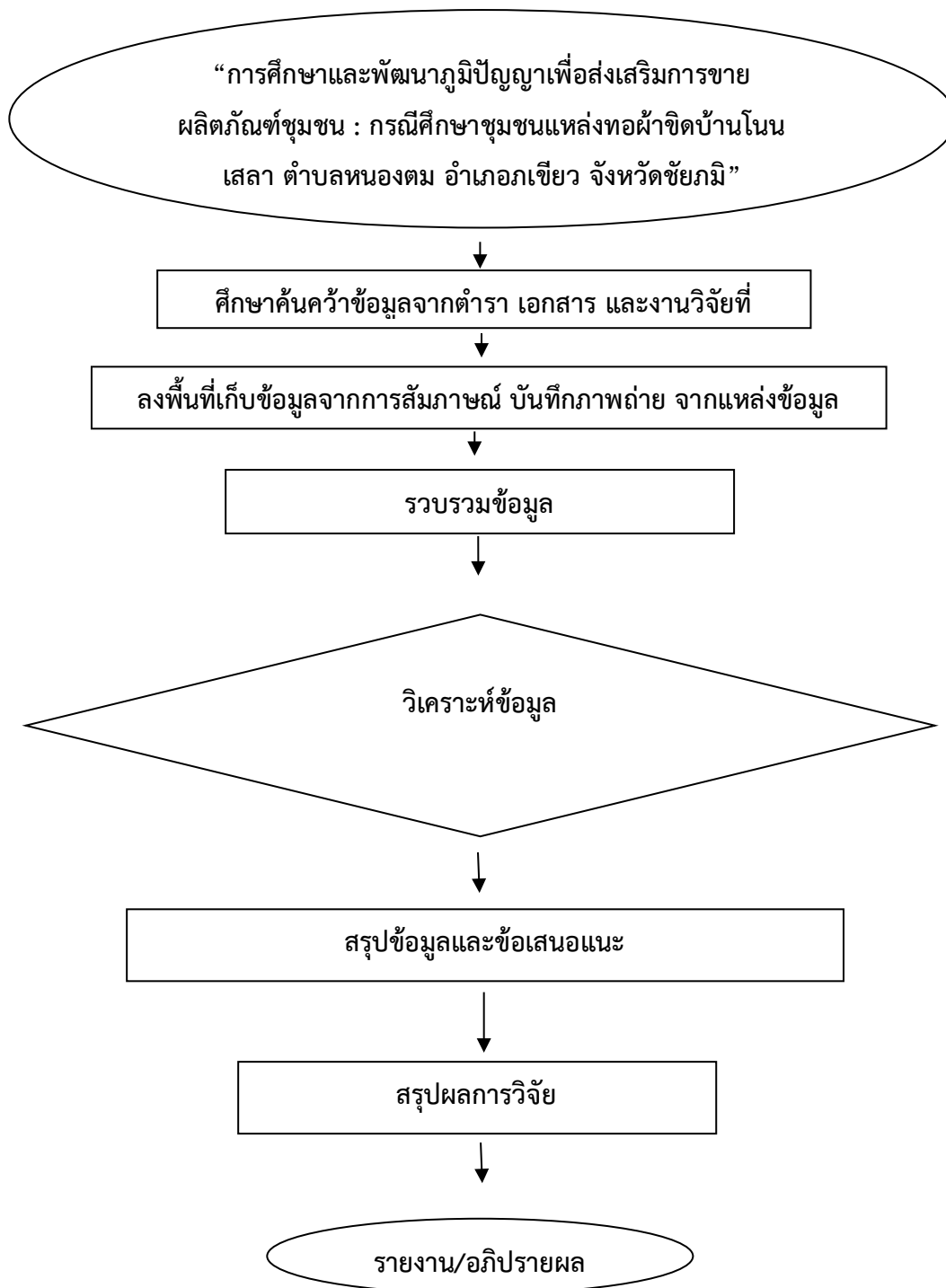
ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเป็นแบบบรรยายภาคเอกสารงานวิจัย จากเครื่องมือแบบสอบถามและสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำเป็นแบบการบรรยายภาคเอกสาร สรุปสาระสำคัญของโอกาสในการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน

3.6 แนวทางการนำเสนอข้อมูล

ขั้นตอนนำเสนอโอกาสการพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ อย่างยั่งยืน เมื่อได้ผลการสำรวจแล้ว จึงนำผลการสำรวจดังกล่าวมาจัดทำในรูปแบบของเอกสาร เพื่อนำเสนอในขั้นตอนต่อไป



ภาพที่ 3.1 แผนภูมิแสดงขั้นตอน“การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชนิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ”

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการค้นคว้าข้อมูลภาคเอกสาร การลงพื้นที่เก็บข้อมูล และการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบของตารางและเรียงเรียง โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชัย

จังหวัดชัยภูมิ

ขั้นตอนที่ 2 เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าซิดของชุมชนโนนเสลา

ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชัย จังหวัดชัยภูมิ

ขั้นตอนที่ 3 เพื่อการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าซิด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของ

ชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชัย จังหวัดชัยภูมิ

4.1 ผลการศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชัย จังหวัดชัยภูมิ

4.1.1 ผลจากการลงพื้นที่ศึกษาภายในชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชัย จังหวัดชัยภูมิ ได้พบผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านผู้รู้ข้อมูลดั้งเดิม เป็นผู้ให้ข้อมูลในเรื่องภูมิปัญญา ว่าในพื้นที่ชาวบ้านโนนเสลามีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ภาคภูมิใจและได้สืบทอดมาแต่บรรพชนมากมายหลายอย่าง เช่น การทอผ้าซิดโนนเสลาซึ่งเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญามาแต่ครั้งปู่ย่าตายาย โดยจะทอผ้าใช้เองแทบทุกรั้วเรือนเป็นการทอมือ มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์สมัยโบราณ สีที่ย้อมจะเป็นสีที่ได้จากธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่สำหรับผู้หญิง และงานจักสานสำหรับผู้ชาย มีงานจักสานที่เป็นของใช้ในครัวเรือน เช่น มวนึ่งข้าว ก่องใส่ข้าวเหนียว กระดัง ตะกร้า ก่องใส่กระดาษชำระ ก่องใส่เครื่องประดับ เป็นต้น

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและลงพื้นที่เก็บข้อมูลในเรื่องภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉีชัย จังหวัดชัยภูมิ พบว่ามีผู้สืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าวจำนวนลดน้อยลงเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจ กระแสสังคม และสภาวะการณ์จากโรคอุบัติใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นจึงทำให้ผู้คนที่บ้านโนนเสลาต้องเปลี่ยนทิศทางการประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงชีพโดยการไปใช้แรงงานตามเมืองอุตสาหกรรมต่าง ๆ และเลือกประกอบอาชีพรับราชการ จึงทำให้ภายในหมู่บ้านโนนเสลาขาดทั้งแรงงานและปัจจัยที่จะสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าว ซึ่งนั่นอาจจะเป็นสิ่งที่ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกลบเลือนไปตามกาลและเวลา



ภาพที่ 4.1 ป้ายหมู่บ้านบ้านโนนเสลา

4.1.1 ผลจากแบบสัมภาษณ์ เรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขยายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าขิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

1. ชุมชนบ้านโนนเสลา มีประวัติความเป็นมาอย่างไร

จากข้อคำถามดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า : เมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีก่อน มีพ่อเฒ่าโอ พ่อเฒ่าไกร และพ่อเฒ่ามัน นำลูกหลานอพยพจากบุงอีโต้เพื่อหาที่ทำกิน เดินทางจนมาพบที่ดอนที่มีไม้ “กระเลา” ขึ้นริม “ห้วยโจด” จึงได้เรียกชื่อว่า บ้านโนนกระเลา ต่อมาเพี้ยนเป็นบ้านโนนเสลา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ส่วนใหญ่เป็นที่ราบและที่ราบลุ่ม บางส่วนเป็นภูเขา

2. ชาวบ้านโนนเสลาประกอบอาชีพใดเป็นหลัก

จากข้อคำถามดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า : หมู่บ้านโนนเสลามีประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีอาชีพเสริมคือการทอผ้าไหม และทอผ้าขิด

3. ชุมชนโนนเสลาได้ชื่อว่าเป็นแหล่งทอผ้าขิดขนาดใหญ่ ซึ่งมีที่มาอย่างไร

จากข้อคำถามดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า : ชาวบ้านโนนเสลาสืบทอดการทอผ้าขิดมาแต่ครั้งปู่ ย่า ตา ยาย โดยทอผ้าใช้เองแทบทุกครัวเรือน มีการตั้งกลุ่มแม่บ้านขึ้นเมื่อปี ๒๕๒๑ และได้พัฒนาลวดลาย สี สัน ผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีจำหน่ายทั้งผ้าฝ้ายมัดหมี่ ผ้าขิดไหม ผ้าคลุมไหล่ ผ้าปูโต๊ะ กระเป๋าผ้า และ หมอนขิด ทำให้เกิดความหลากหลายในด้านของผลิตภัณฑ์ จึงทำให้บ้านโนนเสลาเป็นที่รู้จักในนามแหล่งทอผ้าขิดขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัดชัยภูมิ

4. รายได้หลักของชุมชนโนนเสลามาจากแหล่งใด

จากข้อคำถามดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า : รายได้หลักของชุมชนโนนเสลามาจากภาคการเกษตรคือการทำนาปี ซึ่งเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวชาวบ้านก็จะนำผลผลิตส่วนมากไปขายและจะเก็บไว้แค่เพียงพอที่จะใช้รับประทานภายในครัวเรือนเท่านั้น

5. ท่านขึ้นชอบลายผ้าขิดลายใดมากที่สุด เพราะอะไร

จากข้อคำถามดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า : ลายผ้าขิดที่ได้รับความนิยมจากทั้งภายในชุมชนและที่เป็นสินค้าสำหรับส่งออกสู่ตลาดคือ ลายนาคโหด เพราะเป็นลวดลายที่คิดขึ้นมาใหม่ที่มีที่มาจากประเพณีอุปสมบทหมู่แห่งนาคโหดของจังหวัดชัยภูมิ ชาวบ้านจึงได้นำประเพณีแห่งนาคโหดอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวชัยภูมิมาร้อยเรียงบนผ้าฝ้ายเกิดเป็นลายแห่งนาคโหดแห่งเดียวประจำจังหวัด

6. หากท่านสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากผ้าขิดได้ 1 อย่าง ท่านอยากพัฒนาสิ่งใด

เพราะเหตุใด

จากข้อคำถามดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า : ชาวชุมชนโนนเสลาอยากที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ คือ ชุดสูทร่วมสมัย สำหรับวัยทำงาน ซึ่งอาจจะตอบโจทย์ผลิตภัณฑ์ใหม่สำหรับผู้คนในยุคนี้ได้เป็นอย่างดี

7. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีสิ่งใดบ้างที่จะสามารถนำมาพัฒนาเป็นลวดลายใหม่ของ

ผลิตภัณฑ์ผ้าขิด

จากข้อคำถามดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า : โดยส่วนใหญ่อยากที่จะพัฒนาลวดลายจากที่มาของชื่อหมู่บ้าน คือ ไม้กระเลา ซึ่งต้นกระเลามีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น จะมีลักษณะเป็นไม้ต้นผลัดใบ สูงประมาณ 5- 12 เมตร เป็นไม้ทรงพุ่ม ออกดอกเป็นช่อ มีหลายสี เช่น ม่วงเข้ม ม่วงอ่อน ชมพูอมม่วง ชมพูอ่อนเกือบขาว มีกลีบดอก 6 กลีบ รูปทรงดอกค่อนข้างกลม

4.2 ผลการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าขิดของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ

4.2.1 ผลจากการลงพื้นที่ศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าขิดของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ได้พบปราชญ์ชาวบ้านด้านงานหัตถกรรมผ้าทอ ได้ให้ข้อมูลว่า เริ่มทอผ้าตั้งแต่อายุ 15 ปี เป็นการทอไว้ใช้ในครอบครัว หลังจากเสร็จสิ้นงานภาคการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการทอผ้าถุงสำหรับเป็นเครื่องนุ่งห่มของผู้หญิงและผ้าโสร่งเป็นเครื่องนุ่งห่มของผู้ชายและผ้าขาวม้าบ้าง โดยได้เส้นใยเพื่อนำมาทอจากการเลี้ยงไหมเอง ซึ่งสีที่ใช้ย้อมผ้าสมัยนั้นจะได้มาจากธรรมชาติแทบทั้งหมด อย่างเช่น สีจากเปลือกของต้นประดู่ จะมีสีที่ได้จากการย้อมเป็นสีน้ำตาลออกแดง ในส่วนของลวดลายก็จะเป็นลายโบราณที่ทำสีทอติดกันมา จึงทำให้ผ้าทอในสมัยนั้นมีลักษณะของลวดลายและสีสันทึบกันไปทั้งหมด ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 คนในชุมชนก็ได้รวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้น และได้พัฒนาลวดลายสีสันทึบ ผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องและตอบสนองกับความต้องการของตลาด โดยได้มีการทอผ้าหลากหลายรูปแบบไว้สำหรับจำหน่าย ได้แก่ ผ้าฝ้ายมัดหมี่ ผ้าขิดไหม ผ้าคลุมไหล่ ผ้าปูโต๊ะ นอกจากนี้แล้วยังมีผลิตภัณฑ์เครื่องใช้เพิ่มเติมที่ต่อยอดมาจากการทอผ้าขิดอีกด้วย เช่น กระเป๋าผ้า หมอนขิด เสื้อทั้งของสุภาพสตรีและสุภาพบุรุษ กลองใส่กระดาดชาข้าว เป็นต้น และได้ทอผ้าด้วยลวดลายที่คิดขึ้นมาใหม่ คือ ลายนาคโหด มาจากเป็นประเพณีอุปสมบทหมู่แห่งนาคโหดของจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นประเพณีแห่งนาคแบบแปลกประหลาดและโหดที่สุด โดยจะใช้คนหนุ่มหามแคร่ไม้ไผ่แห่งนาคไปรอบหมู่บ้าน

ระยะทางกว่า 3 กิโลเมตร พร้อมทั้งเขย่า-โยนนาคอย่างรุนแรงเพื่อความสนุกสนาน ทั้งนี้ เชื่อว่าเป็นการทดสอบความตั้งใจของผู้บวชว่ามีความมุ่งมั่นที่จะบวชหรือไม่ โดยนาคต้องห้ามตกลงมาจากแคร่ไม้ไผ่ หากตกลงมาถูกพื้นดินจะถือว่าขาดคุณสมบัติไม่ไหวบวช ดังนั้น ชาวบ้านจึงได้นำประเพณีแห่नाคโหดอันเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชาวชัยภูมิมาร้อยเรียงบนผ้าฝ้ายเกิดเป็นลายแห่नाคโหดแห่งเดียวประจำจังหวัด



ภาพที่ 4.3 สาวไหม

(ภาพโดย : จิราพร ลุนพรหม)

การทอผ้าขิดของชุมชนโนนเสลาในปัจจุบันได้มีกระบวนการผลิตวัตถุดิบที่ถูกพัฒนาตามยุคสมัย ซึ่งชาวบ้านไม่ได้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเองเช่นแต่ก่อน ต้องหาซื้อวัสดุเส้นใยสำหรับทอจากพื้นที่อื่น และการทำสีเส้นลวดลายก็ได้พัฒนาจากที่เคยได้มาจากธรรมชาติทั้งหมด เปลี่ยนมาเป็นสีเคมีที่หาซื้อได้ตามท้องตลาดทั่วไป จึงทำให้กระบวนการการผลิตใช้เวลาน้อยลงแต่ผลิตได้มากขึ้น แต่คนในชุมชนเองมีต้นทุนของภูมิปัญญาการทออยู่แล้วจึงเป็นขั้นตอนที่สามารถนำวัตถุดิบจากแหล่งอื่น ในพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามาทดแทนและใช้ฝีมือของตนสร้างสรรค์ผลงานทอผ้าลวดลายต่าง ๆ มีทั้งตามความสวยงาม ตามความเชื่อ วัฒนธรรม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นความพึงพอใจในด้านความงามของผู้ทอเอง ซึ่งมีกรรมวิธีไม่ได้แตกต่างจากการทอผ้าจากแหล่งพื้นที่อื่น เพียงแต่ที่ชุมชนบ้านโนนเสลามีความแตกต่างในเรื่องของ soft skill ที่จะสามารถนำองค์ความรู้ ความเชื่อ ประเพณี ฯลฯ ไปสู่เส้นทางของ Soft Power ที่จะสามารถเปิดโอกาสให้นานาชาติเข้ามารู้จัก ถือเป็นส่งเสริมเศรษฐกิจอีกรูปแบบหนึ่ง

4.3 ผลการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าขิด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ผลจากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชนโนนเสลาแล้ว พบว่า ยังมี การสืบทอดภูมิปัญญาเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษคือการทอผ้าและมีการทำไร่นาเป็นอาชีพหลัก แต่เมื่อรายได้ จากอาชีพหลักไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพจึงได้มีการพัฒนาการทอผ้าขิดที่เป็นอาชีพเสริมให้มีรายได้จาก ส่วนนี้เพิ่มขึ้นโดยมีการพัฒนาทั้งสีส่นและลวดลายเพื่อสนองต่อความต้องการของคนตามยุคสมัย โดย ลวดลายที่ถูกพัฒนาจนได้รับการกล่าวขานว่ามีเพียงที่ชุมชนโนนเสลาเพียงที่เดียว ก็คือ ลายนาคโหด ซึ่ง ถูกพัฒนามาจากประเพณีประจำถิ่นของชุมชนโนนเสลานั้นเอง นอกจากลวดลายดังกล่าวแล้วนั้น ผ้าทอ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ก็ยังเป็นลวดลายเดิมที่สืบทอดกันมาแต่ช้านาน ทำให้ผู้บริโภครู้สึกถึงความจำเจ ไม่ ทันสมัย ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาและยกระดับกลุ่มผู้ทอผ้าขิดที่ชุมชนโนนเสลานั้นด้วยการทอผ้าขิดลาย สถานที่สำคัญหรือสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดชัยภูมิ เช่น ลายป่าหินงาม ซึ่งป่าหินงามเป็นอุทยาน แห่งชาติและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดชัยภูมิ เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะโดดเด่นทางด้าน ธรรมชาติ มีลานหินที่มีรูปลักษณ์แปลก มีทุ่งดอกกระเจียวที่สวยงาม ลายมอหินขาว ลายน้ำตกตาดโตน ลายดอกกระเสลา เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสร้างสรรค์ลวดลายขึ้นมาใหม่ ทั้งหมด 3 รูปแบบดังนี้

1.



ลายดอกกระเลา 1 : ลวดลายนี้ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจากเรื่องราวของประวัติชุมชนบ้านโนนเสลา ที่เรียกกันผิดเพี้ยนมากันต่อเนื่องจากคำว่า โนนเสลา มาจากต้นกระเลา ที่มีดอกสีม่วงอมชมพู มีเกสรสีเหลือง ผู้วิจัยจึงนำเรื่องราวนี้มาออกแบบตารางลำผ้าเพื่อให้ชาวบ้านได้ทอตาม

2.



ลายดอกกระเลา 2 : ลวดลายนี้ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจากเรื่องราวของประวัติชุมชนบ้านโนนเสลา ที่เรียกกันผิดเพี้ยนมาจกันต่อเนื่องจากคำว่า โนนเสลา มาจากต้นกระเลา ที่มีดอกสีม่วงอมชมพู มีเกสรสีเหลือง แต่ขยายลำในการทอให้ใหญ่ขึ้นเพื่อที่จะสามารถนำผ้าดังกล่าวไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้นอกจากเครื่องนุ่งห่ม เช่น กระเป๋า เครื่องประดับ ของตกแต่ง เป็นต้น ผู้วิจัยจึงนำเรื่องราวนี้มาออกแบบตารางลำผ้าเพื่อให้ชาวบ้านได้ทอตาม

3.



ลายดอกกระเลา 3 : ลวดลายนี้ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจมาจากเรื่องราวของประวัติชุมชนบ้านโนนเสลา ที่เรียกกันผิดเพี้ยนมากันต่อเนื่องจากคำว่า โนนเสลา มาจากต้นกระเลา ที่มีดอกสีม่วงอมชมพู มีเกสรสีเหลือง และเพิ่มลวดลายบัวแดงเข้าไปในการออกแบบลวดลาย ซึ่งเรื่องราวมาจากสถานที่ท่องเที่ยวและอำเภอในจังหวัดชัยภูมิคือ หุบบัวแดง บึงละหาน ผู้วิจัยจึงนำเรื่องราวนี้มาออกแบบตารางลวดลายเพื่อให้ชาวบ้านได้ทอตาม

4.3.1 ผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจ

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจ เรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้สามารถสรุปข้อมูลออกมาเป็นรูปแบบตารางค่า \bar{X} และค่า S.D ดังนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงผลการประเมินความพึงพอใจ เรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

ลักษณะที่ประเมิน	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. ด้านประโยชน์ใช้สอย			
- มีความคงทน แข็งแรง	4.5	0.50	มาก
- ขนาดและรูปแบบของสินค้า	4.8	0.38	มากที่สุด
- ความสะดวกสบายในการใช้งาน	4.6	0.47	มากที่สุด
2. ด้านความสวยงาม			
- มีความสวยงาม	4.2	0.64	มาก
- มีความเหมาะสมของขนาดและสัดส่วนของลวดลาย	4.8	0.38	มากที่สุด
- ความเหมาะสมลวดลาย	4.4	0.57	มาก
3. ด้านความน่าสนใจ			
- สะดุดตาเมื่อพบเห็น	4.8	0.38	มากที่สุด
- รูปแบบมีความเป็นเอกลักษณ์	4.4	0.50	มาก
- ลวดลายมีความแปลกใหม่	4.5	0.56	มาก
4. ด้านส่งเสริมการจัดจำหน่าย			
- รูปแบบโดยรวมมีความ สวยงามและน่าสนใจ	4.5	0.55	มาก
- สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี	4.6	0.49	มากที่สุด
- ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น	4.6	0.52	มากที่สุด
รวม	4.61	0.52	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.4 เห็นได้ว่าผู้ใช้งานมีความพึงพอใจ โดยมีค่า $\bar{X} = 4.61$ และค่า S.D. = 0.52 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด

จากตารางที่ 4 สรุปได้ว่า กลุ่มผู้ทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา มีความพึงพอใจจากการออกแบบลวดลายผ้าซิดลวดลายใหม่อยู่ในระดับมากที่สุด โดยผู้วิจัยได้สำรวจความพึงพอใจจาก 4 ด้านหลัก ๆ คือ ด้านประโยชน์ใช้สอย ด้านความสวยงาม ด้านความน่าสนใจและด้านส่งเสริมการจัดจำหน่าย

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยได้ทำการสรุปเป็นการบรรยายผล

จากการวิจัย ผู้ตอบแบบประเมินได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในเรื่องของรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับลวดลายใหม่ ซึ่งหากมีลวดลายใหม่เกิดขึ้นแล้วก็อยากให้เป็นลวดลายที่อยู่ในผลิตภัณฑ์ใหม่ด้วยเช่นเดียวกันจึงมีการนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่คือ ชุดสูททำงาน เพื่อตอบสนองความต้องการกลุ่มวัยทำงานที่อยากได้ความเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไทยร่วมสมัยเพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ (2) เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าซิดของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ และ (3) เพื่อการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าซิด จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกตและการถ่ายภาพ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้ทอผ้าซิดบ้านโนนเสลาและสมาชิกในชุมชนบ้านโนนเสลา ผู้วิจัยได้สรุปผลของการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปผลการศึกษาภูมิปัญญาชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ได้ดังนี้

5.1.1.1 จากการศึกษาข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร ตำราต่าง ๆ รวมทั้งการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลภาคสนามพบว่า ภูมิปัญญาของชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลาเป็นภูมิปัญญาที่ควรค่าแก่การดำรงไว้ซึ่งเยาวชนคนรุ่นหลังต่อไป เนื่องจากการทอผ้าเป็นภูมิปัญญาที่สามารถต่อยอดเป็นอาชีพหลักและเพิ่มพูนรายได้ได้ดียิ่ง เพราะผ้าชิ้นนี้เป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่มนุษย์ยังมีความต้องการอยู่ทุกยุคสมัย แต่จำเป็นที่เราจะต้องมีการพัฒนาภูมิปัญญานี้และส่งเสริมต่อไปได้เรื่อย ๆ ไม่ว่าจะสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครองจะมีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนอยู่ทุกชั่วขณะ ก็คงยังคงทำให้เราไม่หลงลืมสิ่งที่ดีที่ถูกส่งต่อ รวมถึงทำให้เราได้รู้คุณค่าของผ้าเพิ่มมากยิ่งขึ้น ปัญหาแฟชั่นด่วนที่หลายพื้นที่กำลังเผชิญอยู่ก็อาจจะลึกลับลง

5.1.2 สรุปผลการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าซิดของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ได้ดังนี้

5.1.2.1 จากการศึกษาข้อมูลรวมทั้งการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูล พบว่า กระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าซิดของชุมชนโนนเสลา มีกระบวนการที่เป็นขั้นตอน มีระเบียบแบบแผนอย่างดี แม้ว่าบางขั้นตอนจะต้องใช้เวลานานในการผลิต เพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและความสวยงาม ถึงแม้ว่า

เครื่องมือบางชนิดจะถูกส่งต่อมาเป็นระยะเวลาหลายสิบปี ก็ยังคงสามารถทอผ้าชิตออกสู่สังคมได้ดีดังเดิม และไม่แปลกที่ว่าผ้าทอบางผืนมีเพียงชิ้นเดียวในโลก

5.1.3 สรุปผลการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าชิต จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ได้ดังนี้

5.1.3.1 จากการประเมินความพึงพอใจของผู้ให้ข้อมูลในเรื่องของการพัฒนาลวดลายและบรรจุภัณฑ์ พบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าชิตชุมชนโนนเสลา มีความต้องการที่จะพัฒนาสินค้ารวมถึงบรรจุภัณฑ์เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคตามยุคสมัย รวมถึงมีความต้องการพัฒนาฝีมือออกแบบลวดลายต่าง ๆ ได้มากขึ้น เพื่อที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าของชุมชน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยการศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ตามหัวข้อวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

5.2.1 อภิปรายผลการศึกษาภูมิปัญญาชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยพบว่า ภูมิปัญญาการทอผ้าชิตของชุมชนโนนเสลา ยังเป็นเรื่องที่ยังต้องให้ความสำคัญกันต่อไป เพราะไม่ใช่เพียงแค่คนในชุมชนจะได้ผลประโยชน์จากภูมิปัญญานั้น ๆ บางสิ่งยังสามารถพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ประจำชาติได้ และที่สำคัญคือความผันเปลี่ยนของยุคสมัยอาจจะเป็นตัวทำลายภูมิปัญญาเดิม ซึ่งนั่นอาจจะเป็นวิกฤติของคนรุ่นหลังจนกลายเป็นปัญหาทางสังคมเพิ่มขึ้น

5.2.2 อภิปรายผลการศึกษาระบบการสร้างสรรคงานหัตถกรรมทอผ้าชิตของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยพบว่า จากกระบวนการที่สลับซับซ้อนและใช้เวลาค่อนข้างนานในการผลิตต่อชิ้น จนทำให้ผู้จะสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าชิตนี้เกิดความท้อและมีความรู้สึกว่ารายได้ไม่คุ้มกับการลงทุนทั้งแรงกายและแรงทรัพย์ในการหาวัตถุดิบเพื่อมาผลิตเป็นสินค้า หากสามารถลดขั้นตอนหรือย่นระยะเวลาในกระบวนการต่าง ๆ ได้ เช่น การหาเครื่องมือในยุคปัจจุบันมาใช้ อาจจะเป็นอีกหนึ่งแรงผลักดันให้คนรุ่นใหม่หันมาสนใจภูมิปัญญาการทอผ้าชิตเพิ่มมากยิ่งขึ้น ลดการออกไปทำงานนอกพื้นที่ ที่สำคัญคือ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือน

5.2.3 อภิปรายผลการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าชิต จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มผู้ทอผ้าชนิดบ้านโนนเสลามีความต้องการที่จะพัฒนาลวดลายใหม่ ๆ ออกสู่ตลาดเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้บริโภคในยุคปัจจุบันมีความหลากหลายทั้งเพศและวัย เพื่อตอบสนองความต้องการของทุกกลุ่มผู้บริโภคให้ได้ และได้มีการทดลองทำลวดลายต่าง ๆ แต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากยังขาดผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญมาต่อยอดความคิดในด้านนี้อยู่

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องการศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : ภูมิศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชนิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ และเพื่อการทำวิจัยในครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

5.3.1.1 เพื่อนำลวดลายใหม่ที่ได้ไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์อย่างอื่น เช่น เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

5.3.1.2 เพื่อนำไปต่อยอดเป็นลวดลายใหม่ต่อไป

5.3.1.3 เพื่อนำไปต่อยอดในออกแบบบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและร้านค้าของชุมชน

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ควรมีแนวทางในการบันทึกสำหรับจัดเก็บลวดลายที่ถูกคิดค้นขึ้นมาใหม่

5.3.2.2 ควรมีการรวบรวมลวดลายใหม่ในรูปแบบสมุดหรือหนังสือเพื่อสะดวกในการเผยแพร่และจัดเก็บ

5.3.2.3 ควรมีการเข้าไปสำรวจและให้ความรู้ในเรื่องของการพัฒนาลวดลายใหม่ ๆ เป็นประจำทุกปี

บรรณานุกรม

- กมลทิพย์ ขลังธรรมเนียม. (2556). *ทุนทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภอมัญจาคีรี จังหวัด สมุทรสงคราม*. รายงานการวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- จิราพร ไชยเชนทร์, ธีรศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. (2560). *การพัฒนาารูปแบบ การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสายเชิงสร้างสรรค์*. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม 2039).
- ทรงพล ต่วนเทศ. (2555). *การศึกษาภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมืองของคนไทยเชื้อสายลาวครั้ง ในจังหวัด สุพรรณบุรี ชัยนาท และอุทัยธานี*. ปรินญาณิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นวกานต์ แห่งทอง. (2554). *ทุนทางสังคมกับการจัดการชุมชน: กรณีศึกษาตำบลเหมืองใหม่ อำเภอมัญจาคีรีจังหวัดสมุทรสงคราม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นิตยา ปรุกระโทก. (2555). *ทุนทางสังคมกับการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชน*. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พงษ์ศักดิ์ เพชรสถิตย์. (2562). *ทุนทางสังคมกับการขับเคลื่อนธุรกิจชุมชน ในเขตตำบลเลม็ด อำเภอยะโฮน จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม พ.ศ. 2562).
- พรเพ็ญ แก้วหาญ. (2560). *การพัฒนากระบวนการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความมั่นคงทาง เศรษฐกิจ ของชุมชนในเขตพื้นที่ชนบทจังหวัดเชียงราย*. ปรินญาณิพนธ์บัณฑิต การศึกษาและการพัฒนา สังคม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- Coleman, J. (1988). *Social Capital in the Creation of Human Capital*. American Journal of Sociology 94, S95–120.
- Knack, S. and Keefer, P. (1997). *Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross Country Investigation*. The Quarterly Journal of Economics, November, pp.1251-1288.

Narayan, D., and L. Pritchett. (1997). *Cents and Sociability: Household Income and Social Capital in Rural Tanzania*. Policy Research Working Paper 1796, Washington, DC: The World Bank.

Putnam, R. D, Leonardi, R. and Nanetti, R. Y. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เครื่องมือการวิจัย

ส่วนที่ 1 คำชี้แจง

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าชิตของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อการสร้างสรรค์ตลาดขายงานหัตถกรรมทอผ้าชิต จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัยในครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งหมายถึงกลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ ข้อมูลด้านสภาพแวดล้อม ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ และข้อมูลทางสังคมวัฒนธรรมประเพณี อันจะเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในการพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน คำตอบของท่านมีคุณค่าอย่างยิ่งต่องานวิจัย ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้รับความท่านไว้เป็นความลับ โดยจะนำไปใช้เพื่อสรุปผลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง และสมบูรณ์จะช่วยให้งานวิจัยดำเนินไปด้วยความถูกต้อง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่านอย่างรอบคอบให้ครบทุกข้อ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่าน มา ณ โอกาสนี้

อาจารย์จิราพร ลุนพรม

ผู้ให้ข้อมูลโปรดแจ้งข้อมูลตามความเป็นจริง เพื่อให้งานวิจัยนี้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมาย

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ :
ที่อยู่ปัจจุบัน:
อาชีพ:
คำถาม



1. ชุมชนบ้านโนนเสลา มีประวัติความเป็นมาอย่างไร

ตอบ :
.....
.....
.....
.....
.....

2. ชาวบ้านโนนเสลาประกอบอาชีพใดเป็นหลัก

ตอบ :
.....
.....
.....
.....
.....

3. ชุมชนโนนเสลาได้ชื่อว่าเป็นแหล่งทอผ้าชนิดขนาดใหญ่ ซึ่งมีที่มาอย่างไร

ตอบ :
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. รายได้หลักของชุมชนโนนเสลามาจากแหล่งใด

ตอบ :
.....
.....
.....
.....

5. ท่านชื่นชอบลายผ้าขิดลายใดมากที่สุด เพราะอะไร

ตอบ :
.....
.....
.....

6. หากท่านสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากผ้าขิดได้ 1 อย่าง ท่านอยากพัฒนาสิ่งใด เพราะเหตุใด

ตอบ :
.....
.....

7. ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีสิ่งใดบ้างที่จะสามารถนำมาพัฒนาเป็นลวดลายใหม่ของผลิตภัณฑ์ผ้าขิด

ตอบ :
.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ

ผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 คำชี้แจง

คำชี้แจง

แบบประเมินความพึงพอใจฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญา เพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชิตบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมทอผ้าชิตของชุมชนโนนเสลา

ตำบล หนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

3. เพื่อการสร้างสรรค์ลวดลายงานหัตถกรรมทอผ้าชิต จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ

ผลการประเมินความพึงพอใจนี้ จะทำให้ทราบถึงความพึงพอใจของผู้ผลิตและผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนบ้านโนนเสลา และผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านโนนเสลา ว่างานวิจัยนี้จะสามารถเป็นแนวทางหรือต้นแบบในการยกระดับสินค้าชุมชน โดยอาศัยความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนเป็นพื้นฐานแนวคิด แล้วนำมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์และลวดลายใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภครุ่นใหม่และแสดงให้เห็นถึงคุณค่า คุณงามความดี ของประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นของชุมชนบ้านโนนเสลา คำตอบของท่านมีคุณค่าอย่างยิ่งต่องานวิจัย ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลที่ได้รับจากท่านไว้เป็นความลับ โดยจะนำไปใช้เพื่อสรุปผลการวิจัยเป็นภาพรวมเท่านั้น ดังนั้นขอความกรุณาผู้ตอบแบบประเมิน ให้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง และสมบูรณ์จะช่วยให้งานวิจัยดำเนินไปด้วยความถูกต้อง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่านอย่างรอบคอบให้ครบทุกข้อ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความกรุณาของท่าน มา ณ โอกาสนี้

อาจารย์จิราพร ลุนพรหม

โดยแบบสอบถามชุดนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบประเมินความพึงพอใจ เรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขยายผลิตภัณฑ์

ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าชนิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

ฉะนั้นจึงใคร่ขอความกรุณาท่านได้ตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริง และตอบให้ครบทุกข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน ที่ตรงกับข้อมูลของท่านตามสภาพความเป็นจริง

1. เพศ

ชาย หญิง

2. อายุ

20-30 ปี 31-40 ปี

41-50 ปี 51-60 ปี

3. สถานภาพ

โสด สมรส

4. ระดับการศึกษาสูงสุด

มัธยมศึกษาตอนต้น/ต่ำกว่า มัธยมศึกษาตอนปลาย

ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง

ปริญญาตรี ปริญญาโทหรือสูงกว่า

5. รายได้ต่อเดือน

ไม่เกิน 10,000 บาท 10,001 - 15,000 บาท

15,001 - 20,000 บาท 20,001 - 25,000 บาท

มากกว่า 25,000 บาท

6. อาชีพปัจจุบัน

นักศึกษา ธุรกิจส่วนตัว

รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ แม่บ้าน

อื่นๆ

ตอนที่ 2 แบบประเมินความพึงพอใจ เรื่อง การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนแหล่งทอผ้าซิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ โปรดทำเครื่องหมาย (✓) ลงในช่องประเมินผลตามความคิดเห็นของท่าน ซึ่งแบบประเมินเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งกำหนดค่าคะแนน (Weight) ออกเป็น 5 ระดับดังนี้

5	หมายถึง	มากที่สุด	4	หมายถึง	มาก
3	หมายถึง	ปานกลาง	2	หมายถึง	น้อย
1	หมายถึง	น้อยที่สุด			

ลำดับที่	หัวข้อพิจารณา	ระดับคะแนน					หมายเหตุ
		5	4	3	2	1	
1.	ด้านประโยชน์ใช้สอย						
	- มีความคงทน แข็งแรง						
	- ขนาดและรูปแบบของสินค้า						
	- ความสะดวกสบายในการใช้งาน						
2.	ด้านความสวยงาม						
	- มีความสวยงาม						
	- มีความเหมาะสมของขนาดและสัดส่วนของลวดลาย						
	- ความเหมาะสมลวดลาย						
3.	ด้านความน่าสนใจ						
	- สะดุดตาเมื่อพบเห็น						
	- รูปแบบมีความเป็นเอกลักษณ์						
	- ลวดลายมีความแปลกใหม่						
4.	ด้านส่งเสริมการจัดจำหน่าย						
	- รูปแบบโดยรวมมีความสวยงามและน่าสนใจ						
	- สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้ชุมชนได้เป็นอย่างดี						
	- ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น						
	รวม						

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....
.....
.....
.....
.....

()

.....

(ผู้ประเมินผล)

...../...../.....

ภาคผนวก ข.

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรพันธ์ จันทร์เจริญ

ภาคผนวก ค

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน

COA. No. SPUIRB-2023-019



หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน (Certificate of Approval)

โดย คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

เอกสารรับรองเลขที่	: COA. No. SPUIRB-2023-019
ชื่อโครงการวิจัย	: การศึกษาและพัฒนาภูมิปัญญาเพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชน แหล่งทอผ้าขิดบ้านโนนเสลา ตำบลหนองตุม อำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ A Study of Development of Folk Wisdom for the Promotion of Community Products : A Case Study of Khit Weaving Community at Ban Non Salao, Nong Tum Sub-district, Phu Khiao District, Chaiyaphum Province
ชื่อหัวหน้าโครงการ	: นางสาวจิราพร ลุนพรหม
หน่วยงานที่สังกัด	: มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น
วิธีการทบทวน	: แบบ Expedited Review
เอกสารที่รับรอง	: 1. แบบเสนอโครงการวิจัย 2. เอกสารชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัย 3. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย 4. แบบสอบถาม 5. แบบสัมภาษณ์
วันที่รับรอง	: 15 /1/ 2024
วันที่หมดอายุ	: 15 /1/ 2025

ขอรับรองว่าโครงการดังกล่าวข้างต้นได้ผ่านการพิจารณาเห็นชอบตามมาตรฐานการดำเนินการของ
คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

ลงนาม 

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุธรรม ธรรมทัศน์านนท์)

ประธานกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล (ไทย)	จิราพร ลุนพรหม
ชื่อ-สกุล (อังกฤษ)	Jiraporn Loonprom
E – mail address	Jiraporn.lo@spu.ac.th
ประวัติการศึกษา	ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสำนักวิชาศึกษาทั่วไป
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น
สถานที่ติดต่อ	เลขที่ 182/12 หมู่4 ถนนศรีจันทร์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
เบอร์โทรศัพท์	083-9892588